

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ЗЯНЬКО Віталій Володимирович

УДК 330.8:334.012.3

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА  
В ТРАНЗИТИВНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Спеціальність: 08.00.01 – Економічна теорія  
та історія економічної думки

Автореферат  
дисертації на здобуття наукового ступеня  
доктора економічних наук

Київ – 2007

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі економічної теорії в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, ВАРНАЛІЙ Захарій Степанович, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, професор кафедри економічної теорії.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор, академік НАН України, ПАХОМОВ Юрій Миколайович, Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, директор;

доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, КВАСНЮК Борис Євгенович, Інститут економіки та прогнозування НАН України, заступник директора;

доктор економічних наук, професор, БАЖАЛ Юрій Миколайович, Національний університет “Києво-Могилянська академія”, завідувач кафедри економічної теорії.

Захист відбудеться “11” січня 2008 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.13 Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 03022, м. Київ, вул. Васильківська, 90-А, к. 203.

З дисертацією можна ознайомитись в науковій бібліотеці Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 58, к.12.

Автореферат розісланий “5” грудня 2007 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради доктор економічних наук, професор

В.Л. Осецький

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми.** Історичний досвід засвідчує, що наука, технології та інновації завжди були вирішальним чинником розвитку суспільства. Але за останні 30-50 років у ринково розвинених країнах інноваційні процеси прискорювалися, набували дедалі більших масштабів. Інноваційна орієнтація підприємницької діяльності, освоєння новітніх досягнень науки і техніки забезпечили суб'єктам господарювання конкурентні переваги, зміцнювали їх ринкові позиції і водночас сприяли економічному розвитку держав, підвищенню рівня та якості життя населення.

Натомість Україна довгий час розвивалась з олігархізованою, надзвичайно енергоємною, енергозалежною і неконкурентоспроможною економікою, та й сьогодні все ще залишається на індустріальній стадії, тоді як промислово розвинені країни давно перейшли до нового – постіндустріального суспільства, в якому на перше місце ставляться знання й інформаційно-телекомунікаційні технології. Саме тому завдання України полягає в тому, щоб, використавши свій науковий потенціал, стати врівень з розвиненими країнами світу, для чого необхідно: значно більше вкладати в людські ресурси, у дослідження і розробку нових технологій; розробляти модель інноваційного економічного розвитку; розвивати інноваційне підприємництво, посилюючи інноваційний характер господарської діяльності.

Існуюча несприйнятливність вітчизняною економікою НТП, зростаюче технологічне відставання від розвинених європейських країн, низька конкурентоспроможність багатьох підприємств і галузей сповільнює також темпи входження України у світове господарство, в межах якого сучасний ринок діє за допомогою нововведень, а інноваційне прискорення є основою його стійкого розвитку. Тому інтеграція у світовий економічний простір вимагає підвищення частки інноваційної продукції та збільшення обсягів надання високотехнологічних послуг.

Отже, проблема формування конкурентоспроможної національної економіки об'єктивно визначає активізацію інноваційної діяльності. Світовий досвід свідчить, що ті країни, які за темпами і якістю економічного зростання, рівнем добробуту громадян прагнуть увійти в число лідерів, повинні бути спроможними сприймати новітні досягнення НТП, ефективно і своєчасно трансформуватися, використовуючи багатофакторне соціально-економічне явище ринкової економіки, як-то підприємництво, зокрема, його специфічний різновид – інноваційне підприємництво.

Методологічні основи дослідження сутності інновації та інноваційної діяльності закладені у працях представників різних наукових шкіл, зокрема, українських економістів – О.Лапко, О.Пампури, М.Туган-Барановського та ін.; російських науковців – Л.Гохберга, П.Завліна, С.Ільєнкової, А.Казанцева, М.Кондратьєва, Л.Мінделі, Ю.Пімошенка, О.Цветкова та ін.; західних вчених – Г.Барнета, Б. Вундвала, Р.Мюллера, Р.Нельсона, Ф.Ніксона, І.Перлаккі, Б.Твісса, К.Фрімена, та ін.

Різномічним аспектам формування сучасної концепції підприємництва, в тому числі інноваційного, також присвячено багато робіт вітчизняних і зарубіжних економістів. Зокрема, концептуальні засади інноваційного розвитку та питання управління інноваційними процесами висвітлені у публікаціях таких вітчизняних науковців, як: О.Алимов, Н.Гончарова, В.Гринев, М.Дражан, Л.Нейкова, Д.Черваньов, А.Чухно та ін.; російських економістів – Л.Водачек, Н.Іванова, К.Ковальов, Р.Фатхутдінов, і ін. Зв'язок інновацій і підприємництва, мотиваційний механізм та чинники активізації підприємництва досліджуються в наукових роботах українських вчених – В.Базилевича, А.Власової, А.Гальчинського, В.Гейця, Я.Жаліла, А.Кінаха, Н.Краснокутської, В.Семиноженка, В.Сизоненка та ін.; російських економістів – І.Ансоффа, Л.Гурієвої, Д.Кокуріна, В.Кушіліна, В.Мединського, Л.Шаршукової та ін.; західних науковців – С.Брю, П.Верхана, Е.Долана, П.Друкера, Дж.Ліндсея, Ф.Найта, К.Макконнелла, Л.Мізеса, П.Самуельсона, Б.Санто, К.Татеїсі, Й.Тюнена, Ф.Хайєка, Й.Шумпетера та ін. Фінансові та інвестиційні складові розвитку інноваційного підприємництва в контексті ринкової трансформаційної економіки проаналізовані у працях таких вітчизняних економістів як: Л.Антонюк, Ю. Бажал, О.Білоцерківець, З.Варналій,

Л.Безчасний, Б.Кваснюк, М.Крупка, І.Лютий, С.Онишко, В.Осецький, М. Павловський, Ю.Пахомов, А.Поручник, Н.Татаренко, та ін. Фактори ризику в інноваційній підприємницькій діяльності досліджуються у наукових публікаціях Б.Берлімера, О.Васюренка, П.Верченка, В.Вітлінського, Дж.Кейнса, С.Наконечного, М.Нойберта, Є.Стоянова, О.Тарана, О.Фінкельштейна, В.Черкасова та ін. Інституціональні підвалини інноваційної діяльності закладені такими науковцями, як М.Вебер, Т.Веблен, П.Козловські, У.Мітчел, Д.Норт, Е.Ріх, Д.Ролз, А.Сен та ін.

Однак, незважаючи на чисельність наукових праць, присвячених проблемам формування і розвитку підприємництва, теоретико-методологічні та практичні аспекти інноваційної підприємницької діяльності у них розглядаються здебільшого фрагментарно.

У вітчизняній науці теорія інноваційного підприємництва також розроблена недостатньо, оскільки ця наукова проблема є відносно новою, складною, різноплановою, стосується багатьох аспектів ринкової трансформації економічної системи. Дослідження інноваційного підприємництва як цілісного об'єкта аналізу, визначення його місця і впливу на еволюцію економічної системи суспільства потребує комплексного системного підходу, який теж поки відсутній, зумовлює проникнення української наукової думки у складну матерію підприємницької діяльності, ґрунтовне вивчення багатьох проблем, пов'язаних з фундаментальними дослідженнями та нововведеннями. До того ж, теорія і практика підприємництва перебувають в постійному розвитку, а тому з часом обов'язково з'являються все нові проблеми, що потребують розв'язання, і виникає необхідність у безперервному оновленні знань з питань становлення і розвитку інноваційного підприємництва. Складність завдань для дослідників цього напрямку полягає у недостатності систематизованого фактологічного та статистичного матеріалу, відсутності напрацювань в економічній науці щодо формування практичних навичок, браку управлінського і виробничого досвіду.

Усвідомлення актуальності, теоретико-практичної значущості поставленої проблеми, нагальності її вирішення й обумовили вибір теми дисертації, її план і структуру, послідовність висвітлення, мету і завдання дослідження.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідних робіт, є складовою держбюджетної теми №301БФ040-01 "Теорія і практика соціально-економічного розвитку України в умовах ринкових перетворень" (номер державної реєстрації 0101U006977), що виконується колективом кафедри економічної теорії Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Особистий внесок автора полягає у розкритті закономірностей розвитку інноваційного підприємництва на сучасному етапі ринкової трансформації економіки України.

Дисертація є також складовою госпрозрахункової теми №7701 "Дослідження сучасних тенденцій розвитку інноваційного підприємництва в Україні" (номер державної реєстрації 0107U000115), що виконується колективом кафедри фінансів і кредиту Вінницького національного технічного університету, в рамках якої автором розроблена індикативна модель комплексного управління інноваційними ризиками, розкриті суперечності і тенденції сучасного процесу розвитку вітчизняної інноваційної сфери та надані конкретні пропозиції щодо активізації інноваційної діяльності на агропромисловому науково-виробничому підприємстві "ВІЗИТ" (акт №247/3 від 04.12.2006р.).

**Мета і завдання дослідження.** Метою дисертаційної роботи є наукове дослідження інноваційного підприємництва як категорії економічної теорії і розробка теоретико-методологічних засад підвищення активності інноваційних впроваджень та визначення шляхів і конкретних способів вдосконалення системи стимулів, регуляторів й інструментів механізму підвищення активності інноваційного підприємництва, а також розробка інноваційної стратегії економічного розвитку в умовах транзитивної економічної системи.

Відповідно до цієї мети передбачено розв'язання таких конкретних завдань:

– поглибити, на основі аналізу еволюції наукових поглядів, розуміння сутнісного змісту

“інновації” та “інноваційної підприємницької діяльності” як економічних категорій, розкрити їх властивості та відмінність від поняття “нововведення”;

- визначити сутність та проаналізувати структуру інноваційного процесу, характер інноваційних коливань і їх вплив на темпи та часові межі розповсюдження інновації;
- теоретично удосконалити методологічні засади дослідження інноваційного підприємництва і на основі аналізу системи інтересів визначити спонукальні мотиви діяльності підприємця-новатора;
- дослідити нинішній стан, суперечності та тенденції розвитку інноваційної сфери України та визначити конкретні напрями підвищення активності інноваційного підприємництва;
- розкрити місце і роль інноваційного підприємництва в економічній системі суспільства, розбудові моделі інноваційного розвитку, на основі чого аргументувати необхідність всебічної державної його підтримки та стимулювання розвитку;
- обґрунтувати необхідність розбудови в Україні моделі інноваційного розвитку, в якій визначальну роль відіграє інноваційне підприємництво та партнерські відносини держави і підприємницького сектора.
- розкрити особливості становлення і розвитку в Україні основних організаційно-економічних форм інноваційного підприємництва, зокрема, венчурних підприємств та корпорацій, умов та чинників їх активізації;
- проаналізувати наукові підходи щодо розробки на мікро-, мезо- та макрорівні інноваційної стратегії економічного розвитку;
- дослідити основні елементи ринкового механізму регулювання та забезпечення розвитку інноваційного підприємництва;
- розробити модель комплексного управління інноваційними ризиками, у тому числі в умовах венчурної діяльності;
- здійснити аналіз інституціонального середовища інноваційного підприємництва та визначити інституціонально-правові заходи стимулювання розвитку інноваційної підприємницької діяльності;
- обґрунтувати оптимальний варіант інноваційної політики активізації інноваційного підприємництва в Україні, визначити основні шляхи, заходи та пріоритетні напрями її проведення.

*Об’єктом дослідження* є сукупність соціально-економічних відносин, що виникають між суб’єктами економічної діяльності в процесі формування, функціонування і розвитку інноваційного підприємництва.

*Предметом дослідження* є тенденції і особливості використання економічних інтересів суб’єктів інноваційної діяльності та методологічні й теоретичні засади формування і розвитку інноваційного підприємництва в транзитивній економіці.

*Методи дослідження* ґрунтуються на системному поєднанні теорії інноваційного розвитку і теорії підприємництва, здобутків класиків і сучасних дослідників проблем інноваційної діяльності. Для досягнення поставленої в роботі мети автором використані методи індукції та дедукції, аналізу й синтезу, узагальнення, абстрагування, системно-функціональний підхід до аналізу економічних явищ та процесів. На базі діалектичного методу, дотримуючись принципу логічного й історичного виявлено закономірність еволюції інноваційного підприємництва в умовах транзитивної економічної системи (перший і другий розділи). Застосування методів статистичного, порівняльного і факторного аналізу сприяло узагальненню сучасного становища та проблем інноваційного підприємницького середовища, проведенню оцінювання послідовності ринкових реформ, що здійснюються в Україні (другий і четвертий розділи). Поєднання мікро- і макроекономічного аналізу дозволило розкрити організаційно-економічні аспекти в системі інноваційного підприємництва, зміст і завдання національної інноваційної стратегії та політики держави у розвитку інноваційної підприємницької діяльності (третій і п’ятий розділи).

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативно-правові акти з питань

підприємництва й інноваційної діяльності, аналітичні матеріали Національного Інституту стратегічних досліджень, Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва, статистичні дані Державного комітету статистики України, результати наукових розробок вітчизняних та зарубіжних вчених.

**Наукова новизна одержаних результатів** полягає у розробці теоретико-методологічних та методичних засад функціонування інноваційного підприємництва, його впливу на розбудову моделі інноваційного розвитку економіки, на визначення шляхів удосконалення державної інноваційної політики та формування і реалізацію національної інноваційної стратегії.

Науково обґрунтовані результати дисертації, одержані особисто автором, полягають у наступному:

*вперше*

– розкрито закономірність тенденції підвищення активності інноваційного підприємництва, зумовлену прогресуючою глобалізацією світової економіки та домінуючою експансією ТНК; доведено, що незважаючи на суперечливість і складність процесу глобалізації та те, що в цьому є небезпека зростання залежності від могутніх міжнародних організацій країн, що допустили відставання у сфері інноваційних технологій (через програш у міжнародній конкуренції за використання фінансових та інтелектуальних ресурсів), єдиним способом протидії негативним тенденціям глобалізації є активізація розвитку інноваційного підприємництва: як засобу адаптації вітчизняної економіки до світового процесу глобалізації; як інструменту підвищення якості життя громадян; як чинника забезпечення економічного зростання, збереження і нарощування інтелектуального потенціалу нації, зміцнення міжнародної конкурентоспроможності країни;

– розроблено в межах системного підходу методологію визначення ефективності та динамічності розвитку інноваційної системи, в основу якої покладено такі основні показники, як розмір залучених на фінансування інноваційних проектів інвестицій, кількість створених у наукомісткій сфері робочих місць, число функціонуючих в країні інноваційних підприємств та обсяг виробленої ними інноваційної продукції, рівень конкурентоспроможності підприємств і їх продукції, розвиненість інноваційної інфраструктури; встановлено, що ефективність інноваційного процесу визначається взаємодією двох сфер інноваційної системи: економічної – в межах якої здійснюється технологічний процес створення інноваційного продукту та налагодження його серійного виробництва, і соціальної – де інновація знаходить споживача, який оцінює її, і звідки необхідна інформація щодо попиту та параметрів інновації передається знову виробникові. При виникненні будь-яких перепон в одній із цих сфер чи напрямів руху інновації інноваційна діяльність затухає;

– запропоновано модель інноваційного розвитку для України, що орієнтована на стимулювання попиту на науково-технічні розробки з боку споживачів інноваційної продукції, насамперед – підприємницького сектора, дано визначення моделі інноваційного розвитку економіки як сукупності соціально-економічних пріоритетів та схем управління інноваціями, а також якісних і кількісних критеріїв оцінювання ефективності інноваційного розвитку; обґрунтовано пріоритети інноваційного розвитку: випереджаючий розвиток освіти і науки, науково-дослідних робіт і конструкторських розробок, примноження інтелектуального багатства суспільства;

*удосконалено*

– наукове визначення економічної сутності та змісту категорії “інноваційне підприємництво” як особливого виду економічної діяльності зі створення та управління інноваційним підприємством з метою розробки, впровадження і комерційного використання різного роду інновацій, та специфіки інноваційної діяльності, виходячи з класифікації категорій “інновація” і “нововведення” за призначенням; обґрунтовано, що інновація виступає кінцевим результатом господарської діяльності суб’єкта, а нововведення засобом створення інноваційної або традиційної продукції та доведено, що інноваційною є діяльність, під час якої розробляється і реалізується інновація, а не в процесі якої придбане нововведення застосовується для виробництва традиційних товарів і послуг;

– формулювання економічної сутності “інновації” як результату втілення чи матеріалізації новаторської ідеї у певній предметній субстанції (продукті, технології, засобі чи послугі, яким притаманні нові споживчі властивості), реалізація якої передбачає зміну усталених способів діяльності суб’єкта; визначено основні джерела продукування новаторської ідеї – інформацію і знання, що становлять продукт інтелектуальної діяльності, без яких будь-який задум не бути практично реалізованим, перетвореним на інновацію; доведено, що основною причиною нерівномірності здійснення інноваційного процесу (процесу трансформування наукових знань в інновацію) є тип створюваної інновації та попит, який формується на етапах дифузії та панування інновації на ринку, що треба врахувати при виборі методів управління інноваційним процесом та організації інноваційної підприємницької діяльності;

– обґрунтування нерозривності підприємництва й інновацій, адже, з одного боку – аналіз різноманітних ринкових можливостей втілення новаторських ідей та інновацій є характеристикою найважливішої функції підприємництва, а з іншого – інновації в умовах конкурентного ринкового середовища виступають основним засобом забезпечення стабільності економічного розвитку підприємств, сприяють динамічним та прогресивним структурним перетворенням і загалом переходу економічної системи на вищий рівень рівноваги, та аргументування необхідності державної підтримки і стимулювання розвитку інноваційного підприємництва, оскільки більшість кінцевих результатів фундаментальних наукових досліджень не мають практичного виходу та часто зорієнтовані не стільки на економічний, як на соціальний ефект (приміром, науково-технічні дослідження у сфері охорони здоров’я, міського господарства тощо), та у зв’язку з нерозвиненістю в Україні економічної конкуренції в науково-технічній сфері, що обмежує ринок інноваційної продукції;

*набуло подальшого розвитку*

– визначення основних умов активізації інноваційного підприємництва в Україні, серед яких (1) забезпечення фінансування інноваційного процесу, (2) підготовка інноваційних менеджерів на рівні вимог сучасного ринку, (3) створення інноваційного середовища поширення нововведень, що передбачає підвищення ефективності інвестиційної діяльності комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, їх зацікавленості у довгостроковому кредитуванні, (4) залучення вітчизняних та іноземних інвестицій у високотехнологічні галузі економіки та на модернізацію підприємств, (5) становлення високорозвиненого фондового ринку, (6) розвиток венчурного підприємництва та потужних корпорацій, (7) формування розгалуженої інноваційної інфраструктури;

– обґрунтування основних вимог до підприємця-новатора чи сучасного інноваційного менеджера, який повинен бути не лише повноправним учасником дослідницьких робіт і організатором виробничого процесу, управляти розробкою та втіленням інновації, але й виконувати додаткову функцію – забезпечення збуту інноваційного продукту, що потребує вміння управляти соціальними та психологічними аспектами інновації, прогнозувати ринкові потреби на інноваційну продукцію та пристосовувати її до вимог споживача;

– визначення інституціонально-правових заходів формування моделі інноваційного розвитку економіки України; обґрунтування необхідності реформування системи оподаткування інноваційної діяльності та запровадження пільг для венчурного підприємництва, зокрема, запропоновано здійснити експертизу ряду прийнятих актів і рішень, що регулюють інноваційну діяльність, та внести зміни до податкового й амортизаційного законодавства, розробити закон про корпорації і запровадити комплекс заходів із захисту інтелектуальної власності;

– розробка індикативної моделі комплексного управління інноваційними ризиками, яка передбачає поетапне застосування певних дій, спрямованих на оцінювання ймовірності настання тієї чи іншої ризикової події, і визначення розміру можливих втрат від ризиків, а також корегування методів та шляхів нейтралізації інноваційних ризиків з тим, щоб забезпечити ефективне управління інноваційним процесом і досягнення мети підприємства;

– окреслення шляхів, заходів та пріоритетів дієвої інноваційної політики української держави, спрямованої на створення соціально-економічних, організаційних і правових умов розвитку інноваційної діяльності та впровадження сучасних екологічно чистих і ресурсощадних технологій. Зокрема, обґрунтовано доцільність реалізації інноваційної політики “технологічного поштовху”, що передбачає, опираючись на стратегію “лазерного променя”, пряму участь держави у розв’язанні назрілих науково-технічних проблем і здійсненні капіталовкладень, з поступовим створенням передумов для переходу до варіанту політики, при якому інноваційний розвиток здебільшого забезпечуватиме власне ринковий механізм, та доведено, що уряд повинен підтримувати насамперед ті інноваційні проекти, за якими Україна лідирує, та базисні інновації, які ґрунтуються на значущих винаходах, що формують ядро п’ятої інноваційної хвилі.

**Практичне значення одержаних результатів.** Зроблені в роботі узагальнення розвивають концепцію інноваційної підприємницької діяльності в умовах сучасних ринкових трансформацій економіки України, сприяють розбудові моделі інноваційного розвитку та вдосконаленню ринкових відносин. Основні положення та висновки роботи можуть бути використані Верховною Радою України, міністерствами та відомствами, органами місцевого самоврядування України для розробки стратегії інноваційного розвитку економіки та регулювання діяльності інноваційного підприємництва. Наукові результати дослідження можуть бути використані працівниками наукових установ та навчальних закладів у процесі розробки та вдосконалення державної інноваційної політики України стосовно розвитку організаційних форм та інфраструктури інноваційного підприємництва, залучення джерел його фінансування, вибору форм і методів активізації та підвищення ефективності інноваційної діяльності, при розгляді інноваційних аспектів діяльності вітчизняних підприємств в умовах ринкового середовища.

Науково-практичні висновки та рекомендації дисертаційного дослідження використовувалися Державним комітетом України з питань регуляторної політики та підприємництва при підготовці нормативно-правових актів та аналітичних матеріалів. Зокрема, наукові розробки та пропозиції використовувалися при підготовці проекту Закону України “Про внесення змін до статті 8 статті Закону України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні”, проекту Постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження заходів щодо виконання Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва України у 2006 році”, “Проекту Постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження концепції державної політики формування окремих елементів інфраструктури підтримки інноваційного розвитку малого підприємництва в Україні”, а також при підготовці змін та доповнень до нормативно-правових актів з питань розвитку підприємницької діяльності, зокрема інноваційного підприємництва (довідка №94/0/2-06 від 13.01.2006 р.).

Аналітичні матеріали та практичні рекомендації дисертаційного дослідження щодо формування і розвитку інноваційного підприємництва в умовах трансформації економічної системи використовувалися також при підготовці текстів Послання Президента України до Верховної Ради України та Доповіді “Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 році”, проекту Указу Президента України “Про систему невідкладних заходів з реалізації інноваційної моделі розвитку економіки України” та аналітичної доповіді Національного інституту стратегічних досліджень “Проблеми та пріоритети формування інноваційної моделі розвитку економіки України” (листопад 2005р.) (акт №293/67 від 02.02.2006 р.).

Наукові розробки та пропозиції результатів дисертаційного дослідження використовувалися при підготовці нормативно-правових актів та аналітичних матеріалів у Міністерстві економіки України, зокрема, при підготовці проекту Закону України “Про інноваційну діяльність” та Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року (Постанова кабінету Міністрів України від 21 липня 2006 року № 1001) (довідка №42-24/72 від 01.08.2006 р.).

Результати дисертаційного дослідження важливих проблем формування та розвитку інноваційного підприємництва в умовах трансформації економічної системи щодо розвитку



інноваційної діяльності Вінниччини на період до 2010 року обговорювались на засіданні Головного управління економіки Вінницької обласної держадміністрації, були визнані обґрунтованими і послужили основою для розробки Програми “Стратегія економічного і соціального розвитку Вінницької області на 2005-2015 роки”, розробленої у відповідності до Закону України “Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України”; Закону України “Про інноваційну діяльність” та програми Президента України “10 кроків назустріч людям” (довідка №01-1-12-2250 від 14.04.2006 р.). Матеріали дисертаційного дослідження також були використані філією ВАТ “Державний експортно-імпорتنний банк України” в м. Вінниці при кредитуванні інноваційно активних підприємств Вінницької області (акт №074-01/810 від 23.05.2006 р.).

Результати дисертаційного дослідження використовуються автором у навчальному процесі на факультеті фінансового та зовнішньоекономічного менеджменту Вінницького національного технічного університету, зокрема при викладанні навчальних дисциплін “Інноваційне підприємництво”, “Інноваційний менеджмент”, “Фінанси”, “Бюджетна система України”, “Мікроекономіка”, а також при розробці методичного забезпечення навчального процесу (акт №1-08-02 від 17.01.2006 р.).

**Особистий внесок здобувача.** Основні наукові положення, розробки, висновки та рекомендації, що викладені в дисертації і виносяться на захист, отримані автором одноосібно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистих досліджень. Обсяг особистого внеску в роботи, написаних у співавторстві, зазначено окремо у списку опублікованих праць.

**Апробація результатів дослідження.** Основні теоретичні і методологічні положення й результати дисертації знайшли відображення в доповідях автора на 31 міжнародній і всеукраїнській науковій, науково-практичній та науково-технічній конференції та засіданні “круглих столів”: Міжнародній науково-практичній конференції “Економічна теорія: сучасна парадигма та її еволюція на порозі XXI століття”, м. Київ, 1-2 березня 2000р.; Міжнародній науково-практичній конференції “Україна на порозі XXI століття”, м. Вінниця, 30-31 березня 2000р.; Міжнародній науково-практичній конференції “Дослідження та оптимізація економічних процесів”, м. Харків, 13-15 грудня 2000р.; Міжнародній науково-практичній конференції “Теорія і практика ринкових перетворень в країнах з перехідною економікою”, м. Київ, 27-29 листопада 2002р.; I Всеукраїнській науково-практичній конференції “Розвиток фінансово-кредитної системи України в умовах ринкових трансформацій”, м. Вінниця, 26-27 лютого 2003р.; Всеукраїнській науковій конференції “Проблеми управління регіональним розвитком”, м. Рівне, 22-23 травня 2003р.; IV Міжнародній науковій конференції “Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання”, м. Донецьк, 9-12 грудня 2003р.; Всеукраїнській науковій конференції “Актуальні проблеми теорії та практики фінансів, грошового обігу і кредиту”, м. Київ, 27-28 квітня 2004р.; II Міжнародній науково-практичній конференції “Методологія та практика менеджменту на порозі XXI століття: загальнодержавні, галузеві та регіональні аспекти”, м. Полтава, 12-14 травня 2004р.; Всеукраїнській науковій конференції “Проблеми управління регіональним економічним і соціальним розвитком”, м. Рівне, 20-21 травня 2004р.; Всеукраїнській науковій конференції “Актуальні питання розвитку підприємництва, менеджменту та маркетингу в умовах трансформації економіки України”, м. Луцьк, 3-4 червня 2004р.; Міжнародній науково-практичній конференції “Економічні проблеми розвитку промислового виробництва”, м. Одеса, 5-6 жовтня 2004р.; V Всеукраїнській науково-практичній конференції “Фінансово-економічні проблеми регіонів України”, м. Дніпропетровськ, 26 жовтня 2004р.; Регіональній науково-практичній конференції “Інноваційно-інвестиційна модель розвитку економіки Вінниччини”, м. Вінниця, 24 листопада 2004р.; Міжнародній науково-практичній конференції “Тенденції та перспективи розвитку фінансової системи України”, м. Київ, 27-28 вересня 2005р.; Міжнародній науково-практичній конференції “Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави”, м. Дніпропетровськ, 26-27 жовтня 2005р.; Засіданні “круглого столу” на тему “Інноваційна

модель розвитку економіки України: пріоритети та шляхи реалізації”, м. Київ, 3 листопада 2005р.; Міжнародній науковій конференції “Проблеми сучасної економіки та інституціональна теорія”, м. Донецьк, 16-17 березня 2006р.; IV Регіональній науково-практичній конференції “Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в умовах трансформації економіки”. м. Рівне, 13-14 квітня 2006р.; IV Міжнародній науково-практичній конференції “Стратегія інвестування промислового виробництва в Україні”, м. Київ, 14-15 квітня 2006р.; Міжнародній науково-практичній конференції “Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків”, м. Черкаси, 18-20 жовтня 2006р.; Міжнародній науково-практичній конференції “Фінансові ресурси регіону: організація і управління”, м. Івано-Франківськ, 9-11 листопада 2006р.; Міжнародній науково-практичній конференції “Генезис інституційної системи сучасної економіки України”, м. Чернівці, 16-17 листопада 2006р.; Засіданні “круглого столу” на тему “Особливості та шляхи детінізації економіки України”, м. Київ, 27 березня 2007р.; Міжнародній науковій конференції “Проблеми сучасної економіки та інституціональна теорія”, м. Донецьк, 19-20 квітня 2007р.; ХХІХ, ХХХ, ХХХІ, ХХХІV, ХХХV, ХХХVІ науково-технічних конференціях професорсько-викладацького складу, співробітників та студентів Вінницького національного технічного університету з участю працівників науково-дослідних організацій та інженерно-технічних працівників підприємств м. Вінниця та області, м. Вінниця (21-22 березня 2000р., 20-21 березня 2001р., 20-21 березня 2002р., 23-25 березня 2005р., 21-24 березня 2006р., 20-23 березня 2007р.).

**Публікації.** За результатами наукового дослідження опубліковано 48 наукових праць, що відображають зміст дисертації, загальним обсягом 30,3 д.а. (особисто автора – 29,0 д.а.), зокрема, одноосібна монографія “Інноваційне підприємництво в Україні: проблеми становлення і розвитку” (15,25 д.а.), 27 наукових статей в журналах та збірниках наукових праць фахових видань, затверджених переліком ВАК України, з них 23 одноосібних (особисто автора – 11,1 д.а.), 20 тез доповідей і виступів на конференціях та засіданнях “круглих столів” (особисто автора – 2,63 д.а.). Також опубліковано 5 навчальних посібників, з них 2 одноосібні, загальним обсягом 59,45 д.а. (особисто автора – 39,7 д.а.).

**Структура та обсяг дисертації.** Дисертація складається зі вступу, п’яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертаційного дослідження складає 452 сторінки, основний зміст викладено на 402 сторінках, включаючи 12 таблиць і 12 рисунків. Список використаних джерел включає 384 найменування на 30 сторінках, додатки містять 16 таблиць і 1 рисунок на 20 сторінках.

## **ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ**

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено сутність та стан розробки наукової проблеми і її значущість, сформульовано мету, завдання, об’єкт і предмет дослідження, а також розкрито наукову новизну та практичне значення результатів, отриманих автором, зазначено форми апробації та оприлюднення результатів.

У першому розділі **“Теоретико-методологічні основи дослідження інноваційного підприємництва”** здійснено аналіз еволюції наукових поглядів на інновації та інноваційне підприємництво, визначено економічну сутність категорій “інновація”, “нововведення”, “інноваційне підприємництво”, досліджена направленість розвитку інноваційного підприємництва в контексті трансформаційних змін.

Показано, що концептуально основою дослідження інноваційного підприємництва виступають фундаментальні світоглядні положення представників теорії послідовності трансформації суспільства, класичної та неокласичної версії політичної економії, еволюційної теорії та теорії технологічних змін. Досліджені особливості самоорганізації економічної системи в різних умовах соціально-економічних трансформацій, виявлена гносеологічна природа технологічних змін в економіці, визначені пріоритетні напрями розвитку високих технологій і наукоємкої продукції, загалом інноваційного розвитку.

Обґрунтовано, що важливою складовою методології дослідження інноваційного підприємництва є теорія інституціоналізму, яка пояснює як здійснюється регулювання

інституційних основ підприємництва, яким чином відбувається трансформація теоретичних принципів у реальні моделі стабільної взаємодії учасників ринкових відносин. Під час взаємодії інституціональних структур та технологій здійснюється вплив інститутів на знання і технології, в результаті чого утворюються системи формальних відносин і механізми, що забезпечують вищу ефективність ринків і відносно низькі трансакційні витрати. Це сприяє конкуренції, основаній на знаннях і технології. Така трансформація економічної системи, що відбувається під впливом науково-технічної та інноваційної діяльності і є результатом дії численних інноваційно-технологічних чинників, поступово виводить на провідні позиції підприємця-новатора, покликаного, на основі управління нововведеннями, забезпечити високу ефективність виробництва в умовах динамічних змін та високого рівня невизначеності економічних і соціальних явищ.

У дисертації показано, що з часом увага теоретиків і практиків до проблем інноваційного підприємництва посилюється. У дослідженнях М. Туган-Барановського, М. Кондратьєва та Й. Шумпетера показано, що інновації переводять господарську кон'юнктуру з понижувальної на підвищувальну тенденцію і викликають утворення хвиль, розподіляючись за часом нерівномірно, з'являючись групами (кластерами). Й. Шумпетер започаткував інноваційно-еволюційну теорію, довів існування нерозривної єдності інновацій і підприємництва, обґрунтувавши положення про те, що процес розробки та впровадження інновацій є характеристикою найважливішої функції підприємництва. Рекомендації цих учених-економістів використовують при розробці інноваційної стратегії держави.

У роботі зазначено, що дослідники інноваційного підприємництва звертають увагу також на те, що процес створення, поширення та використання інновацій супроводжується всезростаючим попитом на ініціативні кваліфіковані кадри – як засіб активного застосування і поширення знань, чинник підвищення конкурентоспроможності виробництва і зростання ефективності інноваційної діяльності.

Закономірним результатом технологічного розвитку та нарощення наукового потенціалу стало створення у 60-х роках минулого століття в індустріально розвинених країнах національних інноваційних систем (НІС). Орієнтація підприємництва на виробництво високих технологій та інтелектуальний потенціал, розвиток інформації забезпечили цим країнам високі темпи економічного зростання. За останні два десятиліття минулого століття до інноваційної системи економічного розвитку перейшли фактично всі промисловорозвинені країни, що корінним чином змінило вигляд їх національних економік. Тому перед країнами, що не зуміли вчасно здійснити перехід до інноваційного типу розвитку, нині стоїть завдання в найкоротший період активізувати нарощення інвестицій, спрямувавши їх передусім на відродження інтелектуального потенціалу і розвиток інноваційного підприємництва. В роботі обґрунтована необхідність прискорення розвитку інноваційного підприємництва в Україні, визначено комплекс заходів, реалізація яких дасть змогу забезпечити необхідні умови функціонування та розвитку вітчизняного інноваційного підприємництва.

Результати опрацювання спеціальної літератури засвідчили існування розбіжностей у поглядах вчених щодо визначення сутності понять “інновація” та “нововведення”. У роботі встановлено, що нововведення, так само як інновація, це матеріалізована у новому засобі, методі або продукті новаторська ідея, новий чи вдосконалений предмет чи технологія, які мають суттєві відмінності від уже існуючих аналогів, однак дані поняття нетотожні, вони відрізняються за своїм призначенням. Нововведення – засіб чи інструмент, за допомогою якого можна створити інновацію, а інновація – кінцевий результат діяльності суб'єкта. Те, що є інновацією для одних, може бути використано як нововведення іншими, хоча в дійсності мова йде про одне й теж.

У дисертаційній роботі досліджено інноваційний процес та з'ясовано, що його плинність залежить від складності інновації та її типу. У зв'язку з цим було розглянуто різноманіття класифікацій інновацій, що проникають у всі сфери життя суспільства. Показано, що класифікація інновацій дозволяє визначити глибину здійснюваних в суспільстві перетворень, вплив інновацій на суспільний прогрес, допомагає у виборі інноваційної стратегії, форми

управління інноваційним процесом, способу реалізації інновації на ринку тощо.

Доведено, що мета, яка спонукає підприємця до інноваційної діяльності, лежить у площині одержання ним зиску та/або набуття переваг від домінування на певному ринку як регіонального, так і глобального рівнів. Разом з тим зазначається, що одержання прибутку не є для підприємця єдиною метою і єдиним спонукальним мотивом його діяльності. Визначено, що інноваційна підприємницька діяльність – це діяльність, спрямована на розробку, впровадження і комерційне використання інновацій. А діяльність, пов'язана лише із застосуванням придбаних підприємцем нововведень для випуску традиційних товарів не є інноваційною, що має враховуватись органами статистики при оцінюванні інноваційної активності, аби до підприємств, що займаються інноваційною діяльністю не включати ті, що лише купують нововведення з метою зниження собівартості випуску традиційних товарів.

У дисертації показано, що господарська діяльність підприємця визначається об'єктивною спрямованістю його інтересу і залежить від рівня розвитку в країні ринкових відносин. Нерозвиненість ринкової економіки, дефіцит товарів і послуг породжує виробничу орієнтацію підприємницького інтересу. Із вдосконаленням ринкових відносин, насиченням товарного ринку увага підприємця поступово починає переорієнтовуватись з виробництва на збут, і, відповідно, його інтерес спрямовується на формування попиту на нову продукцію. Нерозвиненість ринкових відносин в Україні, старіння матеріально-технічної бази виробництва, інертність до інноваційної діяльності є сьогодні основною причиною того, що навіть виявлені в результаті маркетингових досліджень потреби споживачів далеко не завжди можуть бути задоволені виробництвом через нестачу матеріально-технічних ресурсів, відсутність новітніх розробок, а також коштів (а часто і бажання) для їх впровадження. До орієнтації економічного інтересу підприємця на задоволення потреб споживачів не спонукає також існуючий монополізм у виробництві багатьох товарів та низький рівень економічної конкуренції. Але в тих сферах економіки, де наявна певна стабілізація розвитку виробництва, спостерігається зацікавленість підприємств у виробленні продукції, яка більше відповідає запитам споживачів.

Об'єктивно спрямованість розвитку підприємницької діяльності у напрямі підвищення активності інноваційних досліджень зумовлена також нинішнім процесом глобалізації, який стимулює розвиток засобів комунікації та інформаційних технологій. Процес глобалізації позначений інтенсифікацією руху капіталу, що направляється у найприбутковіші галузі національних економік, швидким розвитком фінансових ринків, які генерують потужні фінансові потоки, активізацією ринку фінансових інновацій і загалом інноваційного процесу, в ході якого створюються і поширюються інновації. Глобалізація, стимулюючи розвиток засобів комунікації та інформаційних технологій, сприяє націленості інвестицій на освоєння нововведень та активізує інноваційне підприємництво.

У дисертації зазначено, що процес глобалізації складний і суперечливий, його не можна оцінювати однозначно. Україна поступово втягується в нього і з часом вплив глобалізації ставатиме все відчутнішим. Щоб не потрапити в залежність від всесильних міжнародних (насамперед, фінансових) організацій необхідно активно використовувати інновації як засіб розвитку й адаптації до процесу глобалізації. Для активізації інноваційної діяльності треба невідкладно реформувати існуючу в Україні систему оплати праці, підвищити вартість праці, сприяти переорієнтації економіки на високотехнологічний постіндустріальний розвиток.

У другому розділі **“Мотиваційний механізм та роль інноваційного підприємництва в розбудові моделі інноваційного розвитку економіки”**, досліджено методологічні засади щодо визначення змісту та структури мотиваційного механізму інноваційного підприємництва, розкриті основні суперечності та тенденції сучасного процесу розвитку вітчизняної інноваційної сфери, проаналізовано систему стимулювання інноваційної підприємницької діяльності і її ефективність, з'ясовано сутність та особливості формування моделі інноваційного розвитку національної економічної системи. З метою поглиблення дослідження сутності інноваційного підприємництва розглянуто його мотиваційний механізм, досліджені основні внутрішні спонукальні чинники цього механізму

– економічні інтереси і потреби підприємця, та зовнішні – економічні стимули і створена на їх основі система матеріального та морального стимулювання. Встановлено різницю між мотивацією трудової діяльності, як такої, і мотивацією підприємницької діяльності, що зумовлена певними розбіжностями інтересів найманих робітників і підприємців. На відміну від найманих працівників господарська діяльність підприємця-власника не протидіє йому як вияв чужої волі, не є примусовою, а практично завжди виступає формою прояву власної сутності – як творчої, ініціативної людини. Тому мотивація підприємницької діяльності, як особливої форми господарської поведінки, реалізується у самостійній, творчо-пошуковій, ініціативній, ризиковій новаторській діяльності. При цьому підприємець не обов'язково має бути власником засобів виробництва, а на правах господарського суб'єкта може розпоряджатися чужою власністю, однак в будь-якому випадку його головною функцією має бути управління власністю, оскільки саме це передбачає застосування підприємницьких здібностей – здатності до новаторства, вдосконалення чи радикальної зміни виробничого процесу, змоги взяти на себе відповідальність за ризик, пов'язаний з впровадженням інновацій. Зроблено висновок, що схильність до інновацій, до змін закладена у природі сучасної людини, її психології, і саме це є спонукальною основою для розвитку інтелекту. Результати аналізу сучасного стану інноваційної сфери України засвідчили низьку інноваційну активність підприємств (рис.1), причому спостерігається спад активності підприємств за всіма напрямками інноваційної діяльності. Зокрема, впровадження нових прогресивних технологічних процесів після різкого спаду в 1990-х роках нині перебуває на дуже низькому рівні, що показано на рис. 2.

Сьогодні Україна практично втратила свої позиції в інноваційній сфері, її частка у світовому обсязі торгівлі наукомісткою продукцією складає близько 0,1%. У роботі виявлені основні суперечності нинішнього процесу розвитку вітчизняної інноваційної сфери: між низькою іновативністю економіки та високою енергомісткістю проми-слового виробництва; між необхідністю сприйняття економікою науково-технологічних розробок і можливістю та бажанням більшості підприємств займатися інноваційною діяльністю; між фондом споживання і фондом нагромадження (у зв'язку з утворенням великого розриву на користь динамічного зростання доходів послаблюється роль виробничого нагромадження, що веде до скорочення довгострокових витрат на оновлення виробничої бази, використання застарілої технології тощо); між потребами в інноваціях, наукових дослідженнях, оновленні промислового потенціалу на новій технологічній основі і попитом на них та їх пропозицією (насамперед через те, що держава не надає належної уваги розвитку науки, освіти, недостатньо фінансує НДДКР, не забезпечує сприятливих умов для розвитку інноваційного підприємництва); між стадією наукових досліджень і використанням їх результатів у практичній діяльності, що веде до розриву інноваційного процесу. Аналіз цих суперечностей, огляд статистичних даних дозволив зробити висновок про загалом незадовільний стан інноваційної діяльності, що спостерігається на вітчизняних підприємствах (України в цілому і Вінниччини, зокрема). А без впровадження інновацій досягти сталого розвитку, а не просто певних позитивних економічних змін, неможливо. Тому державі необхідно якнайшвидше задіяти додаткові механізми стимулювання інноваційної і технологічної активності суб'єктів підприємницької діяльності, окремих винахідників, як це роблять промислово розвинені країни.

У роботі досліджено конкретні стимули активізації інноваційного підприємництва, як-то прагнення заволодіти власністю, зайняти монопольні позиції на ринку, здобути перемогу в конкурентній боротьбі, щоб забезпечити економічну стабільність чи зберегти розпочату справу. Ці стимули притаманні самій природі підприємництва. Також надана увага дослідженню системи державного стимулювання та заохочення, за допомогою якої держава чинить вплив на актуальні потреби підприємця і спрямовує його діяльність у потрібному для неї напрямі – інноваційного розвитку. З-поміж державних стимулів окремо виділено систему фінансових важелів та інструментів, показано їх вплив на розвиток венчурних підприємств. Аргументовано необхідність вдосконалення податкової системи України, яка має будуватися

на науково обґрунтованих принципах та враховувати зарубіжний досвід з питань оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності.

Здійснено класифікацію чинників, що не лише сприяють, але й можуть перешкоджати розвитку інноваційного підприємництва, згрупувавши їх на організаційно-економічні, фінансово-кредитні, політико-правові, управлінські та соціально-психологічні.

У роботі зазначається, що для подолання відставання у технологічному розвитку від високорозвинених держав Україні необхідно якомога швидше створити оптимальну систему управління НТП, розробити і впровадити в життя модель інноваційного розвитку економіки, для якої властивий пріоритетний розвиток освіти і науки, науково-дослідних робіт і конструкторських розробок. Визначені основні критерії, що характеризують інноваційну спроможність країни та результат втілення суспільством моделі інноваційного розвитку. Зокрема показано, що за композитним індексом інноваційної спроможності (ІС), розрахованого за методикою Європейської комісії, Україну не можна віднести до групи інноваційних держав, хоча деякі показники інноваційності в нас вищі за аналогічний середній показник по ЄС.

На основі узагальнення різних видів моделей інноваційного розвитку, в роботі описано загальну модель, що окреслює взаємодію основних її елементів. У ній приватному сектору економіки відводиться роль розробки технологій на базі здійснення власних досліджень та ринкового впровадження інновацій, а державі – сприяння фундаментальним дослідженням, розробці технологій стратегічного (зокрема воєнного) характеру, створенні інфраструктури, сприятливих інституціональних умов для діяльності приватного інноваційного підприємництва. У межах такої загальної моделі формуються національні особливості інноваційних систем, які враховують специфіку вибору форм і методів інноваційної політики в окремих державах та рівень розвитку країни.

Враховуючи реалії транзитивної економіки України, нестачу фінансових ресурсів та труднощі залучення довгострокових інвестицій для розвитку інноваційного підприємництва нами запропонована індикативна модель інноваційного розвитку України, у якій визначальна роль відводиться інноваційному підприємству, від якого залежить реальне зростання економіки, та формуванню партнерських відносин держави і підприємницького сектора. На державу покладені завдання визначати пріоритетні напрями науково-технічного розвитку, що дозволять докорінно оновити фізично і морально зношену технологічну базу промислових підприємств, розробляти відповідні державні програми та приймати рішення про їх фінансування, забезпечити необхідні умови для розвитку інноваційного підприємництва.

Для дослідження впливу довгострокових кредитів комерційних банків та інвестицій на динаміку інноваційного розвитку економіки України нами було розроблено економіко-математичні моделі, які характеризують вплив цих факторів на динаміку інноваційного розвитку економіки України і, відповідно, на ВВП. Статистичною базою для дослідження слугували дані НБУ і Держкомстату України про динаміку макроекономічних і фінансових показників інноваційного розвитку національної економіки впродовж 2000 – 2005 років. Перша розроблена нами модель має такий вигляд:

$$\ln y = a_0 + a_1 \ln X_1 + a_2 \ln X_2 + a_3 \ln X_3,$$

де  $y$  – обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт (у фактичних цінах, млн. грн.);

$X_1$  – загальна сума витрат на фінансування технологічних інновацій, млн. грн.;  $X_2$  – довгострокові кредити комерційних банків, млрд. грн.;  $X_3$  – кількість впроваджених нових технологічних процесів, шт. Реалізоване на ПЕОМ дане рівняння набуло такого вигляду:

$$\ln y = -3,872 + 0,498 \ln X_1 + 0,001 \ln X_2 + 1,074 \ln X_3.$$

Результати розрахунків показали, що цільове фінансування технологічних інновацій значно ефективніше довгострокових кредитів комерційних банків (коефіцієнт 1,074 при цьому факторі найбільший серед інших факторів, що входять до цієї моделі), які, очевидно, не завжди використовуються на розробку та впровадження нововведень. Зокрема, економічний зміст  $a_3$  полягає в наступному: зростання кількості впроваджених нових технологічних

процесів на 1% сприяє зростанню обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт на 1,074%, а в абсолютному вимірі впровадження додатково одного технологічного процесу забезпечує збільшення обсягу виконаних наукових та науково-технічних робіт на 2,2 млн. грн. Рівняння іншої економіко-статистичної моделі має вигляд такого рівняння:

$$\ln y = 5,50 + 0,466 \ln X_1 + 0,063 \ln X_2 + 0,291 \ln X_3,$$

де  $y$  – номінальний ВВП, *млн. грн.*;  $X_1$  – обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт, *млн. грн.*;  $X_2$  – інвестиції в основний капітал, *млн. грн.*;  $X_3$  – прямі іноземні інвестиції, *млн. \$ США.*

Аналіз цієї моделі підтвердив висновок щодо ефективності безпосередніх, прямих витрат на зростання нововведень і, відповідно, номінального ВВП.

В цілому розгляд даних моделей підтверджує зроблений нами висновок, що для прискорення інноваційного розвитку економіки України держава повинна стимулювати зростання попиту на науково-технічні розробки з боку підприємницького сектора, насамперед шляхом збільшення прямих витрат на фінансування технологічних інновацій, а також шляхом зниження ставок банківського кредитування інноваційних проектів, але так, щоб не розвивати інфляційну спіраль.

У третьому розділі **“Організаційно-економічні форми інноваційного підприємництва в Україні”** обґрунтована необхідність і проаналізовані особливості розвитку різноманітних видів інноваційного підприємництва, показана їх роль у створенні інноваційно-конкурентного середовища, висвітлені концептуальні основи організації управління інноваційною діяльністю, досліджено проблеми розробки інноваційної стратегії на мікрорівні.

Розкрито зміст та основні переваги малих інноваційних підприємницьких структур (мобільність, швидке прийняття і генерування нових ідей тощо), які першими вийшли на арену інноваційних змагань. Ефективність малих фірм в інноваційному процесі засвідчують такі дані: за оцінками національного наукового фонду США, на кожний вкладений у НДДКР долар фірми з чисельністю до 100 осіб здійснили у 4 рази більше нововведень, ніж фірми із зайнятістю від 100 до 1000 осіб, і у 24 рази більше, ніж компанії, на яких працює понад 1000 осіб. Темпи нововведень у них на третину вищі, ніж у великих, окрім того, невеликим фірмам потрібно в середньому 2,22 роки, щоб вийти зі своїм нововведенням на ринок, тоді як великим – 3,05 роки.

Досліджені різні шляхи створення малих інноваційних фірм в світі: через об’єднання зусиль кількох ініціативних підприємливих дослідників і розробників, через відокремлення від великих науково-виробничих об’єднань та науково-дослідних інститутів та ін.; та в Україні, де мале інноваційне підприємництво сформувалося в основному у результаті дезінтеграції і розчленування середніх і великих підприємств у процесі приватизації виробничих активів і руйнування планових основ управління економікою. Зроблено висновок, що попри низький рівень залученості традиційного малого підприємництва до інноваційних процесів в Україні та нечисленний прошарок інноваційноорієнтованого підприємництва, все ж вітчизняний малий бізнес позитивно впливає на конкуренцію в середовищі інноваційного підприємництва, сприяє розвитку виробництва на вищій технологічній основі.

В дисертації досліджені питання формування і функціонування ризикового (венчурного) бізнесу, проаналізовано особливості діяльності різних видів венчурних фірм, зокрема, фірм-експлерентів, патентів, віолентів та комутантів, що функціонують у сферах малого, середнього та великого інноваційного бізнесу, і виявлено, що механізм формування підприємницького середовища, сприятливого для інновацій, базується передусім на системі венчурного фінансування, якому, на відміну від інших таких форм, притаманні певні специфічні риси: пряма або опосередкована пайова участь інвестора в капіталі компанії; надання коштів на довгостроковий період на принципах безповоротності, безоплатності, без будь-яких гарантій або забезпечення; активна роль інвестора в управлінні проектом, що фінансується. Розкриті причини повільного формування інститутів венчурного фінансування в Україні, де, за оцінками Мінекономіки, загальний обсяг ринку венчурного капіталу складає

нині приблизно \$ 400 млн., що становить близько 1% від щорічних надходжень до європейських венчурних фондів. Основними такими причинами є невирішеність питань правового забезпечення функціонування корпоративної форми організації інноваційної діяльності, різних інституціональних інвесторів, нестача вітчизняного капіталу, а також інноваційних менеджерів, здатних ефективно впроваджувати інноваційні проекти. Визначено комплекс заходів, в тому числі законодавчих, які українська держава повинна терміново вжити для виправлення ситуації і для сприяння утвердженню в країні мережі інноваційних венчурних структур, створенню кластерів, інноваційних фондів. Запропоновано створювати в Україні інноваційні фонди за пріоритетними напрямками НТП, що прискорить просування на ринок наукових ідей і новітніх технологій, розробляти спеціальні програми підтримки інноваційних досліджень шляхом розвитку малих венчурних підприємств.

Для реалізації наукомістких і складних інноваційних ідей запропоновано розвивати великі інноваційні комерційні підприємства, які в ринковій економіці здебільше представлені такими об'єднаннями підприємницьких організацій, як консорціуми, концерни, холдинг-компанії, фінансово-промислові групи та ін. Глобалізація інвестиційно-інноваційних процесів сприяє розвитку ТНК, які вважаються рушійною силою цього процесу. Окрім іншого ТНК слугують потужним каналом прямих іноземних інвестицій в економіку третіх країн, тому в роботі зроблений висновок про доцільність налагодження українськими виробниками зв'язків з ТНК, що сприятиме широкому обміну технологіями, навичками та знаннями з іноземними фірмами, активізуватиме розвиток підприємницького сектора. Сприяння формуванню в Україні потужних корпорацій, зростанню їхнього інноваційного потенціалу – одне з основних завдань економічної політики держави у справі створення інноваційно-конкурентного середовища, адже висока конкурентоспроможність країни тримається передусім на міцних конкурентних позиціях корпоративних інноваційних підприємств, довкола яких формується сприятливе середовище для розвитку малого й середнього підприємництва.

Досліджено основні етапи розробки інноваційної стратегії підприємства, сформульовано вимоги до формування інноваційного портфеля, здійснено аналіз внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на величину, обсяг і характер попиту на інноваційну продукцію, і які, зрештою, визначають поведінку підприємця-новатора та вибір ним типу інноваційної стратегії.

На основі аналізу поглядів представників різних напрямів інституціоналізму, які по-різному трактують цілі управлінської поведінки підприємця, встановлено, що визначальну роль при вирішенні питань управлінської поведінки відіграють інститути підприємницького сектора, адже саме вони формують систему стимулів і визначають мотивацію до підприємницької діяльності. В Україні основні інститути підприємницького сектора в цілому сформовані, але функціонують недосконало, не вирішено багато питань, пов'язаних з приватизацією і перерозподілом власності, не створено належного конкурентного середовища, нерозвинутим залишається венчурне підприємництво тощо.

У дисертації підкреслюється, що перехід до ринкових відносин вимагає підготовки висококваліфікованих інноваційних менеджерів (підприємців), які морально і професійно готові працювати на підприємницьких принципах. Сформульовані вимоги та визначені основні функції сучасного інноваційного менеджера. Наголошено на тому, що питання, пов'язані з управлінням інноваційним процесом, постійно повинні перебувати в центрі уваги керівників підприємств, а розробка стратегії розвитку інноваційного підприємництва має стати першочерговим завданням державних органів управління економікою. До вивчення цих питань повинні долучитись також ВНЗ та академічні інститути, які організують підготовку менеджерів з інноваційної діяльності.

У четвертому розділі **“Ринковий механізм регулювання інноваційного підприємництва”** досліджені основні складові ринкового механізму, розкрито сутність та роль ринкової інноваційної інфраструктури, проаналізовано основні проблеми її розвитку в Україні, здійснено аналіз фінансового та інвестиційного забезпечення інноваційного підприємництва, висвітлено причини невизначеності і ризику в інноваційній діяльності та заходи щодо



попередження, зменшення чи запобігання можливих втрат від імовірності ризикових подій. В роботі обґрунтовано необхідність формування розвинутої ринкової інфраструктури інноваційного розвитку та інформатизації владних і бізнесових інституцій, яка своєю діяльністю підтримує функціонування інноваційного підприємництва, сприяє виходу на ринок готових інноваційних товарів. Дослідивши діяльність основних видів інноваційних територіальних структур, що активно розвиваються у світі, та порівнявши їх з тими елементами інноваційної інфраструктури, що діють в нашій країні, ми дійшли висновку, що нинішня вітчизняна інноваційна інфраструктура ще дуже слабка, у ній представлені лише окремі типи інноваційних структур, зокрема технопарки, бізнес-інкубатори, бізнес-центри, регіональні фонди підтримки підприємництва. До того ж, діяльність лише незначної їх частини відповідає завданням, які мають вирішуватися ними, виходячи з світового досвіду організації діяльності таких типів інноваційних структур. В Україні на сьогодні чисельність інноваційних структур не тільки обмежена, але й характеризується структурною та функціональною неповнотою. У зв'язку з цим формування і розвиток єдиної скоординованої, що враховує регіональні особливості, інноваційної інфраструктури є дуже важливим завданням на шляху формування умов для створення інновацій, посилення інноваційної підприємницької діяльності, забезпечення стійкості підприємств, галузей та економіки в цілому.

На основі аналізу фінансування та інвестування інноваційного процесу зроблено висновок, що нині фінансові потоки в основному зосереджені в тих галузях національної економіки, які дають моментальну вигоду. Це хоч і забезпечує економічне зростання, але неякісне. Відсутність переміщення доходів з низькотехнологічних сегментів у високотехнологічні відтворює відсталу структуру і стримує інноваційну діяльність. Всі ці процеси зовні виглядають ніби як задовільні, а насправді репродукують економічний застій, втрату конкурентоспроможності. Цим визначається необхідність заміни моделі інерційного розвитку моделлю інноваційного розвитку. В роботі запропоновано систему заходів з активізації інвестиційної діяльності комерційних банків, інших фінансових посередників, вітчизняних та іноземних інвесторів, їх зацікавлення у довгостроковому кредитуванні, зроблено висновок про доцільність поряд з кредитами застосовувати такі способи фінансування інноваційних проектів, як франчайзинг, лізинг, факторинг, форфейтинг.

У дисертації зазначається, що однією з проблем управління інноваційною діяльністю є намагання суб'єктів чинити опір інноваціям. У зв'язку з цим досліджено економічні, соціальні та особисті причини, що зумовлюють небажання підприємця здійснювати інноваційну діяльність, йти на ризик, без якого активна підприємницька діяльність в умовах ринку неможлива. При цьому інноваційний ризик розглядається як вид економічного ризику, що переслідує підприємця при здійсненні інноваційної діяльності, характерною ознакою якого є імовірність одержання економічних збитків, а невизначеність результату настає не лише у зв'язку з ризиком – як форма його прояву, а може бути і причиною ризику, чи взагалі спричиненою не ризиком, а необізнаністю суб'єкта, недостатнім знанням ним законів чи умов певної господарської поведінки тощо. У роботі підкреслено, що наявність інноваційного ризику не є винятково негативним явищем, але й сильним стимулом підприємця до раціонального господарювання, і взагалі правилом підприємця має бути не уникнення інноваційного ризику, а прагнення його передбачити та управляти ним, що служить передумовою досягнення вагомих позитивних результатів інноваційної діяльності.

Розглянуто основні види інноваційного ризику: технологічний, ресурсний, часовий, а також внутрішні і зовнішні чинники, що найчастіше зумовлюють ситуацію ризику та невизначеності в інноваційному підприємстві. Зазначено, що в умовах ринкових відносин на перший план виходять такі елементи економічного ризику, як непередбачуваність попиту, пропозиції, загальної кон'юнктури ринку, цін, поведінки споживача і т. ін. Всі ці умови невизначеності супроводжують й інноваційну діяльність. Особливо негативно на розвиток інноваційного підприємництва в нашій країні впливає мінливість і нестабільність вітчизняної законодавчої бази.

У дисертаційному дослідженні запропоновано модель комплексного управління інноваційними ризиками, яка передбачає послідовне поетапне застосування певних дій (рис.3), і, оскільки одержані на кожному з етапів управління ризиками знання дозволяють корегувати не лише методи впливу на ризик але й самі цілі управління ризиками, ця модель забезпечує ефективне досягнення мети підприємства.

### **Рисунок 3. Модель управління ризиками інноваційних підприємств**

У п'ятому розділі **“Вплив державного регулювання інноваційного підприємництва на забезпечення конкурентоспроможності економіки”** досліджено теоретико-методологічні засади інституціонального середовища у сфері інноваційної діяльності, розроблено методологічні підходи щодо проведення інноваційної політики стосовно інноваційного підприємництва, визначені завдання національної інноваційної стратегії і висловлені пропозиції щодо її здійснення.

Виявлено, що формування умов розвитку інноваційного підприємництва дуже залежить від ринкового інституціонального середовища інноваційної діяльності, функціонування економічних, правових та соціальних інститутів, застосування інституціонального інструментарію, за допомогою якого чиниться вплив на окремі ринки чи загалом на ринкову систему. Інституціонально-правове середовище виступає передумовою забезпечення суб'єктів підприємницької діяльності свободою економічного вибору та водночас визначає ступінь їх відповідальності за господарську діяльність, а також сприяє інноваційно-орієнтованій перебудові структури економіки, розвитку високотехнологічних галузей виробництва.

Здійснено аналіз законодавчо-нормативної бази підприємництва в Україні та визначено комплекс правових і організаційно-економічних заходів, спрямованих на інституціональне забезпечення розвитку інноваційного підприємництва, податкове, амортизаційне, митно-тарифне стимулювання інноваційної діяльності підприємств, вдосконалення інструментів зовнішньоекономічної політики, боротьби з недобросовісною конкуренцією тощо, які повинні пришвидшити перехід вітчизняного виробництва на інноваційний шлях розвитку.

У роботі розглянуто особливості реалізації інноваційної політики як самостійного пріоритетного напрямку економічної політики держави з формування сприятливих умов розвитку інноваційного підприємництва. Досліджено різні варіанти інноваційної політики: “технологічного поштовху”, ринкової орієнтації, соціального спрямування і політику, зорієнтовану на зміну економічної структури господарського механізму. Виявлені основні недоліки здійснення інноваційної політики в Україні, зокрема: її замкнутість, відрив від сучасних досягнень НТП, що є однією з основних причин втрати конкуренто-спроможності вітчизняної продукції на світовому, а часто і на внутрішньому ринку, який занадто “наводнюється” імпортними товарами. Проаналізовані пріоритетні напрями нинішнього інноваційного розвитку країни.

Визначено, що для подолання існуючої негативної тенденції у сфері інноваційної діяльності в Україні потрібно активно залучатися до співпраці з світовим співтовариством. Технологічний переворот можна здійснити лише на основі включення у світовий інноваційний процес, шукаючи і освоюючи технологічні та ринкові ніші, розвиваючись на випередження, опираючись на своєрідну стратегію “лазерного променя”, яка передбачає цілеспрямований рух до мети, всупереч перешкодам, не розпорозуючи зусиль на щось другорядне. Доведено, що за нинішніх умов найсприятливішим варіантом інноваційної політики є політика “технологічного поштовху”, при якій головна роль належить державі, а роль ринкового механізму регулювання інноваційного розвитку зростатиме у міру створення певних передумов. Визначено основні напрями активної прямої та побічної державної підтримки інноваційного підприємництва. При цьому наголошено на тому, що у першу чергу підтримку повинні одержати інноваційні проекти за тими напрямами, за якими Україна лідирує. Пряму бюджетну підтримку базисних інновацій треба поєднувати з наданням економічних пільг підприємницьким структурам, що впроваджують у виробництво принципово нову техніку,

особливо важливо задіяти, виходячи із світового досвіду, механізми підтримки венчурного бізнесу.

Інноваційна політика держави виступає основою для формування національної інноваційної стратегії. У дисертації розглянуто основні принципи та завдання стратегічного планування і управління, проаналізовані різні види інноваційних стратегій держави. Обґрунтовано висновок, що вибір і реалізація стратегії інноваційного розвитку є для сучасної України не лише головним економічним завданням, але й імперативом. Важливість практичного втілення цього завдання посилюється у зв'язку з прискоренням процесу глобалізації та розгортанням науково-технологічної революції, внаслідок чого рівень конкурентоспроможності на світовому і внутрішньому ринках в найближчі десятиріччя суттєво підвищиться, і той, хто буде “плентатися у хвості”, втратить позиції, опиниться під контролем могутніх ТНК.

В дисертації зазначається, що Україна, з огляду на поки ще існуючий потужний кадровий потенціал, вигідне географічне становище, має достатній економічний та науково-технічний потенціал для розробки і реалізації ефективної інноваційної стратегії. Тому необхідно, покладаючись на внутрішні джерела економічного зростання, здійснювати стратегію активного втручання держави в наукову та інноваційну сфери, що передбачає її участь в організації та фінансуванні важливих пріоритетних інноваційних проектів і програм, прийняття законодавчих актів, які сприяють зростанню активності інноваційного підприємництва.

Реалізація ефективної стратегії інноваційного розвитку дозволить українській державі переломити розвиток тривожних тенденцій, домогтись інноваційного прориву і зайняти гідне місце в сучасному європейському і загалом світовому співтоваристві.

## **ВИСНОВКИ**

В дисертації в сукупності вирішено важливу наукову проблему комплексного дослідження теоретико-методологічних та практичних засад формування і функціонування інноваційного підприємництва в умовах ринкової трансформації економіки України. Проведене дисертаційне дослідження дозволило зробити такі загальні висновки теоретичного та науково-практичного значення:

1. Доведено, що інновація – це результат творчого процесу перетворення новаторських ідей в конкретний продукт, технологію, засіб діяльності чи послугу з притаманними їм новими чи суттєво вдосконаленими споживчими властивостями, метою якого є отримання економічного, соціального, екологічного або інших видів ефектів. Створення інновації, як правило, передбачає зміну усталених способів діяльності суб'єкта та застосування у процесі виробництва нововведень. Інновація і нововведення відрізняються за призначенням: інновація – кінцевий результат інноваційної діяльності, а нововведення – засіб створення як інноваційних, так і можливо традиційних товарів. Отже, інноваційною є діяльність, яка спрямована не лише на використання нововведень, але перш за все на вироблення інновації.

2. Аргументовано, що підприємницька діяльність невіддільна від інновацій, які в умовах нинішніх ринкових трансформацій, що супроводжують-ся швидкими змінами споживчого попиту та гостроконкурентною боротьбою, є головною умовою ефективного господарювання. Щоб забезпечити економічну стабільність та високу конкурентоспроможність фірми, підприємець повинен реалізовувати свій інноваційний потенціал, оволодівати інноваційним мисленням, здійснювати активну ризикову новаторську діяльність. Інноваційне підприємництво – не лише особлива форма господарювання, що ґрунтується на розробці і впровадженні інновацій, застосуванні нововведень, але й засіб покращення процесу управління інноваційною діяльністю.

3. Показано, що інноваційне підприємництво зорієнтоване на одержання інноваційного прибутку, який в умовах розвиненого ринку і конкуренції є найнадійнішим джерелом завоювання монопольної влади, дозволяє підприємцеві максимально реалізувати власницьку мотивацію та інтелектуальний потенціал. Це вимагає від підприємця-власника самостійної, ініціативної, творчо-пошукової, ризикової новаторської діяльності, в якій реалізується його підприємливість. До інноваційної діяльності підприємця підштовхує складний мотиваційний

механізм, що включає різноманітні внутрішні і зовнішні спонукальні мотиви та стимули підприємницької діяльності. Стимулювання розвитку інноваційного підприємництва з боку держави зумовлено тим, що у підприємця, як правило, відсутні достатні стимули до тієї господарської діяльності, що приносить в основному лише соціальний ефект, та тим, що інноваційна діяльність супроводжується підвищеним ризиком, окрім того в Україні на сьогодні не подоланий монополізм в науково-технічній сфері, який стримує розвиток ринку інноваційних товарів і послуг. Активізує інноваційну підприємницьку діяльність і нинішній процес всезростаючої глобалізації, який сприяє спрямуванню додаткових фінансових та інвестиційних ресурсів у сферу інноваційного розвитку національних економік. Аби повернути в країну ці ресурси треба зміцнювати її міжнародну конкурентоспроможність, активно й ефективно використовувати інновації як засіб розвитку всіх форм підприємництва, формувати потужні корпорації, що мають великий інноваційний потенціал, підвищувати престижність розумової праці, загалом ефективно використовувати інтелектуальне багатство нації, вдосконалювати інституціонально-правове середовище інноваційної діяльності тощо.

4. Аналіз матеріалів, розглянутих під час дослідження, дозволяє стверджувати, що наближення України до рівня розвитку промислово розвинених держав та перспектива зайняти пристойне місце у європейському співтоваристві залежатиме від того, наскільки швидко та ефективно буде втілюватися в життя власна українська модель інноваційного розвитку економіки, на основі якої тільки й можливо здійснити перехід суспільства до нового – науково-інформаційного технологічного способу виробництва. Визначено, що модель інноваційного розвитку – це цілісна концепція, в якій чітко окреслені соціально-економічні пріоритети, в загальних рисах описані системи управління інноваціями, визначені основні критерії оцінювання рівня інноваційного розвитку економіки. Для якої характерний випереджаючий розвиток освіти, науки, активна науково-дослідна і конструкторська діяльність, в цілому ефективне використання інтелектуального суспільного багатства.

5. Показано, що існуюче значне відставання України від промислово розвинених держав спричинене низькою інноваційною активністю вітчизняних підприємств, що, у свою чергу, зумовлено: недофінансуванням сфери науки, освіти, фундаментальних і прикладних досліджень; недосконалістю системи стимулювання винахідницької діяльності; нерозвиненістю законодавчої та інституціональної основи розвитку інноваційного підприємництва тощо. Переважна більшість підприємств в Україні не займається інноваційною діяльністю через брак власних коштів і незацікавленість банківської системи у довгостроковому фінансуванні, якого потребує інноваційна діяльність. Недостатньо надає уваги інноваційному підприємству також держава.

Для покращення фінансування інноваційного процесу необхідно: активізувати інвестиційну діяльність вітчизняних фінансово-кредитних структур; створити сприятливі умови для кредитування інноваційних проєктів шляхом розвитку венчурного підприємництва; формування фондового ринку; використання таких форм фінансового забезпечення, як франчайзинг, лізинг, факторинг, форфейтинг.

Державні органи влади всіх рівнів повинні більше турбуватися про покращення привабливості національної економіки для високотехнологічних іноземних інвестицій і всіляко сприяти тим закордонним інвесторам, котрі спрямовують свої капітали на модернізацію підприємств, помагають зростанню їх інноваційного потенціалу. Також треба формувати середовище, сприятливе для інвестування інноваційної діяльності з боку вітчизняних виробників, підвищувати якість підготовки інноваційних менеджерів, розробляти спеціальні програми підтримки розвитку малих венчурних підприємств і водночас розвивати корпоративну основу інноваційного підприємництва, адже лише спільна взаємодія всіх учасників інноваційного процесу забезпечить ефективність інноваційного розвитку в цілому та поступове наближення української економіки до рівня розвинених економік провідних держав світу.

6. Доведено, що активізація інноваційного підприємництва суттєво залежить від ефективності системи економічного стимулювання і моральної зацікавленості господарських суб'єктів у високих результатах своєї діяльності. Найважливішим елементом такої системи є механізм

оподаткування, через який, використовуючи різноманітні податкові пільги, диференційовані залежно від наукомісткості виробництва, типу обладнання, рівня розвитку та місця розташування регіону, держава заохочує підприємницьку ініціативу, сприяє притоку інвестиційних ресурсів на розробку і впровадження перспективних інноваційних проектів, підтримує розвиток підприємств, що випускають конкурентоспроможну на світовому ринку продукцію. Цільове використання податкових пільг необхідно закріпити законодавчо. Пільгове оподаткування треба доповнювати прямим державним фінансуванням найважливіших інноваційних програм і проектів, наданням інноваційним підприємствам позичок та дотацій.

Потужним стимулом активної й ефективної інноваційної підприємницької діяльності виступає економічна конкуренція, котра змушує здійснювати науково-технічне оновлення виробництва, впроваджувати прогресивні методи його організації, раціонально використовувати ресурси і виробляти товари, які максимально задовольняють запити споживача. Важливе місце серед стимулів інноваційної діяльності займає система морального заохочення суб'єктів-носіїв інновації. Спроможність генерувати та реалізовувати інноваційні ідеї залежить від рівня інноваційної культури, який визначається рівнем підготовки наукових кадрів, загальним рівнем освіченості працівників, причетних до інноваційної діяльності, рівнем їх добробуту. Для підвищення рівня інноваційної культури необхідно розширювати освітні програми, постійно вдосконалювати навчальний і науковий процес, більше уваги надавати фінансуванню наукових видавництв, наукових та науково-популярних видань тощо.

7. Розвиток інноваційного підприємництва безпосередньо залежить від розвиненості інноваційної інфраструктури, що включає сукупність організацій та інституцій, які, використовуючи новітні досягнення науки, техніки й інформаційних технологій, продукують нові ідеї, забезпечують організаційні, економічні та інформаційні умови освоєння інновацій, сприяють структурній перебудові економіки, оновленню номенклатури продукції, що випускається, створенню нових робочих місць, примноженню науково-технічного потенціалу. При університетах, науково-дослідних центрах та лабораторіях треба активніше створювати технопарки, виділяючи для них і їх клієнтів – малих інноваційних фірм, приміщення, земельні ділянки; заохочувати діяльність технопарків шляхом надання податкових та кредитних пільг, привернення уваги до їх розвитку іноземного венчурного капіталу. Потрібно також розвивати в Україні різні технопаркові структури, зокрема, бізнес-інкубатори та інноваційні центри, діяльність яких досі залишається законодавчо неврегульованою, що позбавляє їх державної підтримки. Держава повинна забезпечити умови для перетворення найбільших технопарків у технополіси, зокрема, розробити заходи, спрямовані на вдосконалення функціонування спеціальних економічних зон. Регіональним органам влади доцільно надати право самостійно приймати рішення стосовно підтримки територіальних інноваційних структур. Отже, розвиток інноваційної інфраструктури – одна з пріоритетних державних програм.

8. Дія різноманітних факторів постійно порушує рівновагу економічної системи, відновлення цілісності якої здійснюється на основі управління, основним суб'єктом якого у ринковій економіці виступає підприємець. Тому дослідження його поведінки є головним завданням управлінської стратегії. Недосконалість функціонування в Україні ринкових та державних інститутів, невирішеність багатьох питань, пов'язаних з перерозподілом власності, розвитком конкурентного ринкового середовища, активізацією інноваційного підприємництва тощо посилює актуальність підвищення ефективності управління інноваційним процесом на мікро-, мезо- та макрорівні.

9. Вироблення організаційно-економічних принципів, форм і методів управління інноваційним процесом та зайнятим інноваційною діяльністю персоналом підприємства, розробка та реалізація стратегії інноваційної діяльності на рівні фірми покладається на інноваційних менеджерів – висококласних спеціалістів наукової сфери і повноправних учасників дослідницьких робіт, здатних, діючи на підприємницьких принципах, забезпечити інноваційний розвиток підприємства. Нині наука визначає не лише організацію процесу виробництва, але багато в чому формує і потреби на створювані інновації, тому сучасний

менеджер повинен вміти управляти не тільки розробкою і втіленням нововведень, але й передбачати соціальні та психологічні наслідки реалізації інновацій, виявляти і прогнозувати ринковий попит на них, пристосовувати інновації до вимог споживачів.

Підготовка інноваційних менеджерів в Україні здебільшого не відповідає сучасним вимогам ринкової економіки: потреби в менеджерах, керівниках і службовцях, які б володіли сучасним економічним мисленням та проявляли зацікавленість в організації підприємницької діяльності на інноваційній основі залишаються незадоволені. Державні органи управління, керівники вищих навчальних закладів, академічних інститутів та підприємств повинні ставитись до підготовки інноваційних менеджерів як до найефективнішої форми вкладання коштів. Відбір майбутніх фахівців сфери менеджменту інноваційної діяльності має здійснюватись з врахуванням таланту до творчого мислення, лідерських і організаторських здібностей.

10. Аналіз впливу чинників на попит на інноваційну продукцію показав, що найбільшим попитом користуються високоефективні інновації, що мають помірну ціну, та інновації, випуск яких можна освоїти в короткі терміни. Сприяють зростанню попиту на інноваційний товар зниження ціни на комплементарні до нього товари, збільшення купівельної спроможності споживачів, якість сервісного обслуговування інноваційної продукції, проведення реклами тощо. Зовнішніми детермінантами підвищення попиту на інновації є рівень розвитку ринку технологічних товарів, зокрема патентів і ліцензій, стабільність макроекономічної ситуації, низький рівень інфляції, що сприяє активізації інноваційної діяльності. Ці та ін. чинники обов'язково треба враховувати при розробці інноваційної стратегії розвитку підприємства і, відповідно до їх впливу корегувати цілі, наміри та шляхи довгострокової інноваційної і фінансової діяльності, а можливо і змінювати тип інноваційної стратегії, хоча вибір типу стратегії найбільше залежить все-таки від ступеня дослідницької активності підприємства, радикальності створюваної інновації і розміру підприємства (велика корпорація, фірма-субвиробник, чи ін.).

11. Інноваційну діяльність завжди переслідує інноваційний ризик, який, з одного боку, може завдати підприємству значних економічних збитків, а з іншого – виступає сильним стимулом підприємця до активної інноваційної діяльності, оскільки дозволяє уникнути банкрутства і забезпечити високу конкурентоспроможність підприємства і реалізованої ним продукції. Підприємець не повинен уникати інноваційного ризику, а прагнути передбачити його рівень з тим, що знизити до мінімуму, навчитись управляти ризиком в межах здійснюваної ним інноваційної стратегії. Ефективною є модель комплексного управління ризиками, що передбачає поетапне здійснення певних дій, використовуючи набутий на кожному з етапів досвід для корегування подальших заходів, спрямованих на досягнення максимальної результативності управління ризиками. Запропонована автором модель дозволяє виявити імовірні ризики інноваційного проекту, здійснити їх класифікацію за певними ознаками, дослідити основні чинники, що спричинюють інноваційні ризики, оцінити рівень їхнього впливу на кінцевий результат інноваційного проекту і на цій основі визначити способи та шляхи нейтралізації виявлених інноваційних ризиків.

12. Забезпечення структурної перебудови економіки у напрямі інноваційного розвитку багато в чому залежить від інституціонально-правового середовища: ефективності функціонування економічних, правових і соціальних інститутів, що регламентують господарську діяльність в цілому й інноваційну зокрема, врегульовують питання взаємодії між підприємцями та ін. учасниками ринку, сприяють інтенсифікації процесу забезпечення інвестування масштабних технологічних та інноваційних змін. Наразі повільний розвиток інноваційного підприємництва і навіть деяке зниження й без цього невисокої інноваційної активності свідчить про недосконалість та недостатність створеної в Україні законодавчої і нормативно-правової бази інноваційної сфери. Зокрема, невирішеними залишаються питання забезпечення фінансування з бюджету важливих державних науково-технічних програм та наукових частин цільових програм, заохочення капіталовкладень на розвиток високих технологій, підтримку малого і середнього інноваційного підприємництва, досі належним чином не забезпечено охорону прав власності, недосконало функціонує законодавчий

механізм використання і розповсюдження нововведень, не створено загальнодоступної системи державного обліку та поширення інновацій. Для стимулювання розвитку інноваційного підприємництва, збільшення впроваджень високих технологій потрібно перш за все вдосконалити механізм оподаткування та інвестування інноваційної діяльності, зокрема, використовуючи світовий досвід, треба запровадити систему пільг на амортизаційні відрахування, кредитування інноваційних проектів, підтримку венчурних підприємств, для чого провести експертизу податкового, амортизаційного та митно-тарифного законодавства. Доцільно розробити і прийняти закон про корпорації, здійснити додаткові заходи із захисту інтелектуальної власності.

13. Доведено, що для подолання негативної тенденції розвитку інноваційної діяльності в нашій країні, підвищити підприємницьку інноваційну активність, збільшити конкурентоздатність продукції національного виробництва на внутрішньому і зовнішньому ринках, треба привести у відповідність вимогам сьогодення інноваційну державну політику. Це має бути політика “технологічного поштовху”, що передбачає посилення ролі держави у вирішенні нагальних господарських та науково-технічних проблем. Враховуючи гостру нестачу фінансових ресурсів, при здійсненні інноваційної політики держава повинна опиратися на стратегію “лазерного променя”, тобто не розпорюшувати кошти, а навпаки – всі сили мобілізувати на досягнення поставленої мети. Після створення передумов для швидких і прогресивних змін структури господарського механізму у напрямі зростання ролі ринку, головна роль у регулюванні інноваційного розвитку повинна перейти від держави до ринкового механізму. Основні зусилля інноваційної політики України потрібно спрямувати на забезпечення випереджаючого розвитку високотехнологічних та наукомістких галузей машинобудівного комплексу, що становлять основу розвитку п’ятого і шостого технологічних укладів, на створення високоефективної системи комунікацій, формування єдиної централізованої системи обліку електронних інформаційних ресурсів держави. Загалом підтримка інноваційної діяльності має вестися за такими напрямками: пряма державна підтримка – часткове фінансування пріоритетних програм з держбюджету та інших фінансових фондів; побічна державна підтримка – надання суб’єктам інноваційного підприємництва податкових, кредитних та митних пільг, субсидій, дотацій, патентного захисту, забезпечення правового регулювання і т. ін.; застосування санкцій на випуск застарілої продукції та використання неефективних ресурсо- і енергомістких й екологічно небезпечних технологій; запровадження держзамовлень на наукові дослідження та інноваційну продукцію з визначенням конкретних виконавців через систему конкурсів і тендерів; формування розвиненої фінансово-кредитної системи інвестування малого інноваційного підприємництва та створення інститутів венчурного інвестування.

14. Національна інноваційна стратегія покликана забезпечити раціональний розподіл та ефективне використання обмежених виробничих ресурсів і розвиток різноманітних форм інноваційної діяльності шляхом здійснення комплексу заходів, спрямованих на одержання певних науково-технічних та економічних переваг. Ефективність інноваційної стратегії залежить від наявного інтелектуального, науково-технічного потенціалу суспільства та зусиль інноваційної і промислової політик держави.

## **СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**

### ***Монографія***

1. Зянько В.В. Інноваційне підприємництво в Україні: проблеми становлення і розвитку. Моногр. // Вінниця: Універсум-Вінниця, 2005. – 263 с. Бібліогр.: 174 назви. (15,25 д.а.) (рецензія: Економіка України. – 2007. – №2. – С. 90-91).

### ***Статті у наукових фахових виданнях:***

2. Зянько В.В. Проблеми державної цінової політики // Вісник ВПІ, 1995. – №1. – С. 21-23 (0,3 д.а.).

3. Зянько В.В. Інноваційне підприємництво в українській економіці // Вісник ВПІ, 1995. – №4. – С. 28-30 (0,3 д.а.).

4. Зянько В.В. Основні етапи розвитку соціальної спрямованості підприємницького інтересу // Вісник ВПІ, 1997. – №2. – С. 31-34 (0,5 д.а.).
5. Зянько В.В. Активізація інвестування – передмова успіху економічних реформ та ринкових трансформацій в Україні // Вісник ХДПУ. Зб. наук. праць. – Вип. 122. (в 4 ч.). – Харків: ХДПУ, 2000. – Ч. 1. – С. 328-331 (0,3 д.а.).
6. Зянько В.В. Рівень і динамізм інноваційної сфери – визначальний критерій місця і ролі окремої країни в геополітиці // Вісник “Економіка” КНУ ім. Т.Шевченка. – Вип. 63, 2002. – С. 29-31 (0,6 д.а.).
7. Зянько В.В. Інновація як засіб розвитку економіки країни і гарантія зростання життєвого рівня її громадян // Сб. научн. тр. – Т.2 / НАН України. – Донецьк, 2003. – С. 462-469 (0,4 д.а.).
8. Зянько В.В. Новаторство – основний напрям розвитку стратегічного менеджменту // Вісник УДУВГП. Економіка: Зб. наук. праць. – Вип. 1(20). – Рівне, 2003. – С. 224-229 (0,6 д.а.).
9. Зянько В.В. Інновація як складова науково-технічного прогресу // Вісник “Економіка” КНУ ім. Т. Шевченка. – Вип. 69, 2004. – С. 45-47 (0,45 д.а.).
10. Зянько В.В., Наконечна Т.О. Оцінка та нейтралізація фінансових ризиків інноваційних підприємств // Регіональні перспективи. – №3-5 (40-42). – 2004. – С. 224-226 (0,38 д.а.). Особистий внесок: розробка моделі управління ризиками підприємств інноваційної сфери (0,2 д.а.).
11. Зянько В.В. Знання як інформаційна база розвитку інноваційного мислення в контексті глобалізації // Вісник ВПІ, 2004. – №2. – С. 32-35 (0,4 д.а.).
12. Зянько В.В., Спіфанова І.Ю., Журко Т.О. Інвестиційна діяльність на Вінниччині: стан та умови розвитку // Вісник УДУВГП. Економіка.: Зб. наук. праць. – Вип.2 (26). – Ч. II. – Рівне. – 2004. – С. 238-243 (0,35 д.а.). Особистий внесок: досліджені проблеми залучення іноземних інвестицій в економіку Вінниччини (0,2 д.а.).
13. Зянько В.В. Ринкова інноваційна інфраструктура розвитку підприємництва: зарубіжний досвід // Зб. наук. праць – №1-2. – Луцьк, “Надстир’я”, 2004. – С. 208-214 (0,4 д.а.).
14. Зянько В.В., Спіфанова І.Ю. Проблеми залучення іноземних інвестицій та розвитку інвестиційного ринку в Україні // Вісник ВПІ, 2004. – №5. – С. 32-36 (0,4 д.а.). Особистий внесок: виявлені недоліки прямих іноземних інвестицій та визначені завдання місцевих органів влади з активізації інвестиційної діяльності (0,2 д.а.).
15. Зянько В.В., Кулик І.М. Теоретичні та методологічні основи формування фінансової стратегії підприємства та її зв’язок з інноваційною стратегією // Труды Одесского политехнич. ун-та. – Одесса, 2004. – Спецвып.: в 3-х т. – Т. 1. – С. 207-210 (0,37 д.а.). Особистий внесок: досліджено взаємозв’язок і суперечності інноваційної та фінансової стратегій (0,2 д.а.).
16. Зянько В.В. Розробка інноваційної стратегії – основа стійкого розвитку підприємницької діяльності // Економіка: проблеми теорії та практики. Зб. наук. праць. Вип. 196: В 4 т. Т. 2. – Дніпр.: ДНУ, 2004. – С. 502-507 (0,34 д.а.).
17. Зянько В.В. Інноваційна політика як важіль розвитку інноваційного підприємництва // Наук. журнал “Економіка розвитку” (спецвипуск), ХНЕУ, Харків, 2005, №2 (34). – С. 13-15 (0,41 д.а.).
18. Зянько В.В. Стимули та передумови розвитку інноваційного підприємництва // Наукові праці ДонНТУ: Серія економічна”. Вип. 91. – Донецьк, 2005. – С. 103-110 (0,66 д.а.).
19. Зянько В.В. Проблеми фінансового забезпечення малого бізнесу в Україні // Вісник “Економіка” КНУ ім. Т.Шевченка. Вип. 80, 2005. – С. 37-40 (0,45 д.а.).
20. Зянько В.В. Головні напрями підтримки розвитку інноваційного підприємництва в Україні // Економіка: проблеми теорії та практики. Зб. наук. праць. Вип. 207: в 5 т. Т. IV. – Дніпр.: ДНУ, 2005. – С. 967-972 (0,33 д.а.).
21. Зянько В.В. Глобалізація та інноваційний процес: їх взаємовплив // Економіка України. – №2. – 2006. – С. 84-89 (0,55 д.а.).
22. Зянько В.В. Інституціональне середовище як умова ефективного функціонування інноваційного підприємництва // Наукові праці ДонНТУ: Серія економічна”. Вип. 103-1. –



Донецьк, 2006. – С. 210-216 (0,58 д.а.).

23. Зянько В.В. Проблеми та пріоритети розвитку інноваційного підприємництва в Україні // Теоретичні та прикладні питання економіки: Зб. наук. праць / За ред. Єханурова Ю.І., Шегди А.В. – К.: Вид.-поліграф. центр “Київський університет”, 2006. – Вип. 9. – С. 167-173 (0,55 д.а.).

24. Зянько В.В. Система інноваційної управлінської стратегії підприємницької поведінки // Вісник НУВГП. – Вип. 3(35). Економіка: Зб. наук. праць – Рівне. – 2006. – С. 64-69 (0,42 д.а.).

25. Зянько В.В. Фінансування та кредитування інноваційного підприємництва // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. наук. праць. Т. 18. – Суми: УАБС НБУ, 2006. – С. 61-65. (0,37 д.а.).

26. Зянько В.В. Власність як основний інститут забезпечення ефективного функціонування інноваційного підприємництва // Наук. праці ДонНТУ: Серія: економічна. Вип. 31-2 (117). – Донецьк, ДонНТУ, 2007. – С. 105-110 (0,58 д.а.).

27. Зянько В.В. Роль малих інноваційних підприємницьких структур у створенні інноваційно-конкурентного середовища // Наук. вісн. Чернівецького нац. ун-ту: Зб. наук. праць. Вип. 334. Економіка. – Чернівці: Рута, 2007. – С. 88-91. (0,44 д.а.).

28. Зянько В.В. Венчурний капітал в системі малого інноваційного підприємництва // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: Наук. зб. / За ред. І.Г. Ткачук. – Івано-Франківськ. ВДВ ЦІТ Прикарпатського нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2007. – Вип. III. – Т. 1. – С. 346-350. (0,38 д.а.).

#### **Публікації в інших наукових виданнях:**

29. Зянько В.В. ВЕЗ як форма організації інноваційної підприємницької діяльності // Проблеми економічної політики у вільних економічних зонах /Тези міжн.конф. – Ч. 3. – Чернівці, 1995. – С. 49-51 (0,2 д.а.).

30. Зянько В.В., Сірко А.В. Економічна культура – складова частина загально-гуманітарної освіти студента // Роль і місце соціально-гуманітарних дисциплін у гуманізації вищої освіти в Україні // Тези наук.-практ. конф. – Вінниця, 1995. – С. 16 (0,2 д.а.). Особистий внесок: обґрунтовано зростаючу соціальну роль підприємця в сучасному суспільстві (0,1 д.а.).

31. Зянько В.В., Найдич Н.М., Сірко В.В. Відродження господарсько-фінансової еліти – запорука успіху реформації сучасної України // Національна еліта та інтелектуальний потенціал України /Тези міжн. конф. – Львів, 1996. – С. 179-180 (0,2 д.а.). Особистий внесок: розкрито фактори, які обмежують свободу підприємництва в Україні (0,07 д.а.).

32. Зянько В.В., Фурик В.Г. Поєднання економічних інтересів суб'єктів підприємництва ВЕЗ // Організаційно-економічне забезпечення функціонування локальних (точкових) вільних економічних зон в Україні / Тези міжн. наук.-практ. конф. – Ч. 1. – Чернівці, 1996. – С. 55 (0,1 д.а.). Особистий внесок: розкриті існуючі суперечності економічних інтересів між суб'єктами підприємництва ВЕЗ (0,05 д.а.).

33. Зянько В.В. Роль розвитку форм підприємництва у формуванні нового економічного мислення // Методичні аспекти формування нового економічного мислення /Тези наук.-практ. конф. – Вінниця, 1996. – С. 10-13 (0,2 д.а.).

34. Зянько В.В. Мікроекономіка. Навч. посібник // Вінниця: ВДТУ, 1998. – 212 с. (12,4 д.а.).

35. Зянько В.В. Спрямованість підприємницького інтересу – визначальна ознака цивілізованості ринку // Економічна теорія: сучасна парадигма та її еволюція на порозі ХХІ ст. / Матер. міжн. наук.-практ. конф. – Ч. 3. – К., 2000. – С. 44-45 (0,1 д.а.).

36. Зянько В.В. Шлях до взаємоповаги підприємця і споживача пролягає через насичення ринку // Україна на порозі ХХІ ст.: економіка, державність. Зб. наук. праць по матер. міжн. наук.-практ. конф. – В 2-х томах. – Т. 1. – Вінниця, 2000. – С. 128-130 (0,2 д.а.).

37. Зянько В.В., Небава М.І., Сірко А.В. Основи економіки: вузлові питання. Навч. посібник // Вінниця: Універсум-Вінниця, 2001. – 247 с. (14,26 д.а.). Особистий внесок: розділ II “Мікроекономіка” (4,7д.а.).

38. Зянько В.В. Основи мікроекономіки. Навч. посібник // Вінниця: Універсум-Вінниця, 2001. – 272 с. (15,64 д.а.).
39. Зянько В.В., Небава М.І., Сірко А.В. Загальний курс теоретичної економіки. Навч. посібник // Вінниця: ВДТУ, 2002. – 252 с. (10,8 д.а.). Особистий внесок: розділ II “Мікроекономіка” (3,6 д.а.).
40. Зянько В.В., Чалюк П.В. Особливості здійснення фінансової політики в Україні // Розвиток фінансово-кредитної системи України в умовах ринкових трансформацій: Зб. матер. І всеукр. наук.-практ. конф. – Вінниця, 2003. – С. 18-20 (0,2 д.а.). Особистий внесок: досліджено проблеми фінансової політики України та її завдання з формування умов розвитку підприємництва (0,15 д.а.).
41. Фурик В.Г., Зянько В.В., Грищенко В.Т. До питання визначення показників рентабельності та ефективності виробництва // Розвиток фінансово-кредитної системи України в умовах ринкових трансформацій: Зб. матер. І всеукр. наук.-практ. конф. – Вінниця, 2003. – С. 262-264 (0,3 д.а.) Особистий внесок: досліджено методологічні підходи до визначення показників рентабельності та напрями підвищення рівня рентабельності роботи підприємств (0,15 д.а.).
42. Наконечна Т.О., Зянько В.В. Сутність та особливості виникнення ризиків при здійсненні інвестування інноваційної діяльності // Праці IV міжн. наук. конф. “Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання”. – Ч. 5. – Донецьк: ДонНУ, 2003. – С. 108-110 (0,21 д.а.). Особистий внесок: досліджено сутність, види та особливості управління ризиками в інноваційному підприємстві (0,15 д.а.).
43. Зянько В.В. Інноваційна стратегія підприємницької діяльності // Матеріали V всеукр. наук.-практ. конф. “Фінансово-економічні проблеми регіонів України”. – Т. 3.-Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – С. 122-123 (0,1 д.а.).
44. Зянько В.В., Тептя О.В. Банківська справа. Навч. посібник // Вінниця: ВНТУ, 2004. – 113 с. (6,35 д.а. – авт. – 3,35 д.а.).
45. Зянько В.В., Тептя О.В. Роль фінансового сектора в інноваційному процесі // Матер. регіон. наук.-практ. конф. “Інноваційно-інвестиційна модель розвитку економіки Вінниччини”. Зб. статей. – Вінниця: Універсум-Вінниця, 2005. - С.45-47 (0,2 д.а.). Особистий внесок: проаналізовано сучасний стан та проблеми фінансування інноваційної діяльності підприємств Вінниччини (0,15 д.а.).
46. Зянько В.В. Засоби стимулу впровадження інноваційних технологій // Матер. міжн. наук.-практ. конф. “Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави”. – Т. 2 . – Дніпро.: Наука і освіта, 2005. – С. 22-24 (0,1 д.а.).
47. Фурик В.Г., Зянько В.В. Впровадження інноваційних технологій при викладанні фінансових дисциплін // Матер. всеукр. наук.-метод. конф. “Управління якістю підготовки менеджерів-економістів галузевого спрямування” 12-13 квітня 2005 р. – Вінниця, 2005. – С. 96-98 (0,15 д.а.). Особистий внесок: визначені основні зміни у викладанні економічних дисциплін, зумовлені їх інформаційним розширенням (0,08 д.а.).
48. Зянько В.В. Інноваційна модель розвитку економіки України: пріоритети та шляхи реалізації: Матеріали “круглого столу” // У кн.: Проблеми та пріоритети формування інноваційної моделі розвитку економіки України / Я.А. Жаліло, С.І. Архієреєв, Я.Б. Базилюк та ін. – К.: НІСД, 2006. – С. 106-108 (0,13 д.а.).
49. Зянько В.В. Роль менеджера в управлінні інноваційним процесом // Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в умовах трансформації економіки: Зб. тез міжвуз. наук.-практ. конф. 13-14 квітня 2006 р. – Рівне, НУВГП, 2006. – С. 29-31 (0,13 д.а.).
50. Зянько В.В. Фінансове забезпечення розвитку інноваційного підприємництва в Україні // Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків: Матер. міжн. наук.-практ. конф. 18-20 жовтня 2006 р. – Черкаси: ЧБІ УАБС НБУ, 2006. – С. 12-14 (0,1 д.а.).
51. Зянько В.В. Становлення венчурного бізнесу в Україні // Матер. міжн. наук.-практ. конф. “Фінансові ресурси регіону: організація та управління”. 9-11 листопада 2006 р. - Івано-Франківськ: ПП Курилюк, 2007. – С. 188-189. (0,1 д.а.).

52. Зянько В.В. Малі фірми в середовищі інноваційного підприємництва // Матер. XVII міжн. наук.-практ. конф. “Генезис інституційної системи сучасної економіки України”. 16-17 листопада 2006 р. – Чернівці: Рута, 2007. – С. 15-16. (0,1 д.а.).

53. Особливості та шляхи детінізації економіки України: Матеріали “круглого столу” / За ред. З.С. Варналія. – К.: НІСД, 2007. – С. 63-64. (0,1 д.а.).

#### **АНОТАЦІЯ**

**Зянько В.В. Розвиток інноваційного підприємництва в транзитивній економіці. – Рукопис.**

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – Економічна теорія та історія економічної думки. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2007.

Дисертаційна робота присвячена комплексному дослідженню питань формування інноваційного підприємництва і організаційно-економічних й інституційних механізмів його розвитку та регулювання в транзитивній економіці. Обґрунтовано теоретико-методологічні та методичні засади дослідження інноваційного підприємництва. Визначені спонукальні мотиви та існуючі суперечності в діяльності підприємця-новатора. Розкрито вплив інноваційного підприємництва на розбудову моделі інноваційного розвитку економіки та аргументовано необхідність його всебічної державної підтримки та стимулювання розвитку. Виявлено чинники активізації інноваційного підприємництва в Україні, у тому числі венчурних підприємств та потужних корпорацій. Визначено шляхи удосконалення державної інноваційної політики та національної інноваційної стратегії.

***Ключові слова:** венчурний капітал, інновації, інноваційна діяльність, інноваційна політика, інноваційне підприємництво, інституціоналізм, модель інноваційного розвитку, стратегія інноваційного розвитку, транзитивна економіка.*

#### **АННОТАЦІЯ**

**Зянько В.В. Развитие инновационного предпринимательства в транзитивной экономике. - Рукопись.**

Диссертация на соискание научной степени доктора экономических наук по специальности 08.00.01 – Экономическая теория и история экономической мысли. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко. – Киев, 2007.

В диссертации обоснованы теоретико-методологические и методические основы исследования инновационного предпринимательства. На основе анализа эволюции научных взглядов углублено понимание сущностного содержания инноваций и инновационной предпринимательской деятельности. Определены побудительные мотивы и существующие противоречия в деятельности предпринимателя-новатора. Раскрыто действие побудительных факторов механизма предпринимательской деятельности – экономических интересов, потребностей, мотивов, системы поощрения и доказано, что исследование и внедрение инноваций является неотъемлемой чертой предпринимательского поведения и необходимым условием эффективного функционирования предпринимательства в условиях транзитивной экономики.

Раскрыто влияние инновационного предпринимательства на развитие модели инновационного развития экономики как совокупности социально-экономических приоритетов и схем управления инновациями, а также качественных и количественных критериев оценки эффективности инновационного развития. Определены основные показатели, которые характеризуют эффективность модели инновационного развития и доказано, что для Украины предпочтительнее модель инновационного развития, которая ориентирована на стимулирование спроса на научно-технические разработки со стороны предпринимательского сектора.

В работе аргументирована необходимость всесторонней государственной поддержки и стимулирования развития инновационного предпринимательства, поскольку большинство конечных результатов фундаментальных научных исследований не имеют практического выхода и часто ориентированы не столько на экономический, сколько на социальный

эффект, а также в связи с неразвитостью в Украине экономической конкуренции в научно-технической сфере, что ограничивает рынок инновационной продукции.

Раскрыта закономерная тенденция повышения активности инновационного предпринимательства, обусловленная прогрессирующей глобализацией мировой экономики и доминирующей экспансией ТНК, которые считаются движущей силой этого процесса. Показано, что ТНК служат мощным каналом прямых иностранных инвестиций в экономику третьих стран, поэтому в работе сделан вывод о целесообразности налаживания украинскими производителями связей с ТНК, что будет оказывать содействие широкому обмену технологиями, навыками и знаниями с иностранными фирмами, активизировать развитие предпринимательского сектора. Выявлены факторы активизации инновационного предпринимательства в Украине, среди которых: обеспечение финансирования инновационного процесса, подготовка инновационных менеджеров на уровне требований современного рынка, создание инновационной среды распространения нововведений, что предусматривает повышение эффективности инвестиционной деятельности коммерческих банков и других финансово-кредитных учреждений, их заинтересованности в долгосрочном кредитовании, привлечение отечественных и иностранных инвестиций в высокотехнологические области экономики и на модернизацию предприятий, становление высокоразвитого фондового рынка, развитие венчурного предпринимательства и мощных корпораций, которые в рыночной экономике преимущественно представлены такими объединениями предпринимательских организаций, как консорциумы, концерны, холдинг-компании, финансово-промышленные группы и др., что будет оказывать содействие разветвлению в среде инновационного предпринимательства экономической конкуренции, формирование разветвленной инновационной инфраструктуры. Определены направления повышения эффективности деятельности инновационного предпринимательства.

Определены пути усовершенствования государственной инновационной политики Украины, направленной на создание социально-экономических, организационных и правовых условий развития инновационной деятельности и внедрение современных экологически чистых и ресурсосберегающих технологий. Доказано, что в нынешних условиях самым благоприятным вариантом инновационной политики является политика “технологического толчка”, при которой главная роль принадлежит государству, а роль рыночного механизма регулирования инновационного развития должна возрастать по мере создания определенных предпосылок. В диссертации рассмотрены основные принципы и задачи стратегического планирования и управления. Доказано, что полагаясь на внутренние источники экономического роста, Украине нужно осуществлять стратегию активного вмешательства государства в научную и инновационную сферы, которая предусматривает его участие в организации и финансировании важных приоритетных инновационных проектов и программ, принятие законодательных актов, которые оказывают содействие росту активности инновационного предпринимательства.

***Ключевые слова:** венчурный капитал, инновации, инновационная деятельность, инновационная политика, инновационное предпринимательство, институционализм, модель инновационного развития, стратегия инновационного развития, транзитивная экономика.*

## **ABSTRACT**

**Zyanko V.V. Innovative Entrepreneurship Development in Transitive Economy. – A manuscript.**

Thesis for obtaining the scientific degree of Doctor of Sciences in Economics on speciality 08.00.01 – Economic Theory and the History of Economics. – Taras Shevchenko Kyiv National University. – Kyiv, 2007.

A thesis is devoted to the complex research of innovative entrepreneurship formation and organizational, economic and institutional mechanism of its development and regulation in transitive economy. There had been grounded the theoretic, methodological and methodic principles of innovative entrepreneurship functioning. There had been ascertained incentives and existing antagonisms with the innovative entrepreneur activity. There had been revealed the influence of

innovative entrepreneurship upon the growth of economy's innovation development model and grounded the necessity of its overall state support and stimulation. There had been explored activization factors for innovative entrepreneurship in Ukraine including venture enterprises and powerful corporations. There had been defined the ways for the state innovation policy and national innovative strategy improvement.

**Keywords:** *venture capital, innovations, innovative activity, innovation policy, innovative entrepreneurship, institutionalism, innovation development model, innovation development strategy, transitive economy.*

---

Підписано до друку 13.11.2007 р. Формат 29.7Ч42 <sup>1</sup>/<sub>4</sub>. Ум. д. а. – 1,9

Наклад 100 прим. Зам. № 2007-163

Віддруковано в комп'ютерному інформаційно-видавничому центрі Вінницького національного технічного університету  
м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95. Тел. 59-81-59